

A HONVÉD TISZTJELÖLT HALLGATÓK OLVASÁSI SZOKÁSAINAK VIZSGÁLATA**READING HABITS OF THE OFFICER CADETS**

Jelen tanulmányban a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának hallgatói körében végzett felmérés eredményeit kívánom elemezni.

A felméréssel az egyetemi hallgatók olvasáshoz való viszonyát, olvasmányválasztási szokásait vizsgálom, valamint azt, hogy a számítógép, az internet használata milyen hatással van a hallgatóknak a könyvekhez, újságokhoz való viszonyulására.

In this dissertation I would like to examine the results of a study examining the students of the Faculty of Military Sciences and Officer Training of the National University of Public Services.

A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

Jelen tanulmányban a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának hallgatói körében végzett felmérés eredményeit kívánom elemezni.

A felméréssel az egyetemi hallgatók olvasáshoz való viszonyát, olvasmányválasztási szokásait vizsgálom, valamint azt, hogy a számítógép, az internet használata milyen hatással van a hallgatóknak a könyvekhez, újságokhoz (papír alapú dokumentumokhoz) való viszonyulására. Arra is kitérek, mivel tölti ez a korcsoport a szabadidejét, mennyi időt tölt számítógépezéssel, internetezéssel, mire használja azt, miért olvas, illetve miért nem olvas.

Mivel az olvasás a tanulás eszköze, így tanulmányomban foglalkozom a tanulás és az internethasználat kapcsolatával is.

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának hallgatói körében empirikus kutatást végeztem olvasási szokásaik, szabadidős tevékenységük bemutatására. A vizsgálathoz kérdőíves módszert alkalmaztam.

A KUTATÁS METODOLÓGIA KÉRDÉSEK

A kutatás során alkalmazott kutatás végeztem, mely induktív, összefüggés-feltáró volt. A kutatás alapját egy kérdőív képezte, melyet a hallgatók önkéntes alapon töltöttek ki. A kérdőíves felmérésemet a Google űrlapkészítő szolgáltatásával készítettem, a kutatás on-line módon, névtelenül zajlott, és egy közösségi oldalon, a Facebookon tettem közzé.

A KÉRDŐÍV FELÉPÍTÉSE

A kérdőívet kitöltők számára összesen 25 kérdés állt rendelkezésre, hogy megválaszolják az olvasással és az internetezéssel kapcsolatos szokásaikat.

A kérdőív tartalmazott azonban néhány olyan kérdést is, amelyek megválaszolása nem volt kötelező, mert úgy vélem, ettől függetlenül az eredmények ugyanúgy felhasználhatóak.

Kérdéstípusok szerint vizsgálva, a kérdőívem leginkább egy-, illetve több választ is megjelölhető kérdéseket tartalmazott. Ezen kívül a felmérésben öt nyitott kérdés állt a válaszadók rendelkezésére, ahol azt szerettem volna megtudni, hogy milyen saját véleménnyel rendelkeznek a résztvevők a nyomtatott-, illetve az internetes olvasás előnyeiről. E szöveges kérdések megválaszolása természetesen nem volt kötelező.

Kutatásaim egy részét analitikus-, másik részét pedig empirikus vizsgálattal készítettem.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Analitikus kutatásomhoz leginkább folyóiratcikkekből merítettem ismeretet, de az interneten is számos olyan oldalt látogattam meg, melyeken keresztül még több információt tudtam meg a témát illetően. Internetes kutatásaim nagy részét tehát a különböző internetes portálok, néhány szakkönyv, valamint a különböző cégek korábbi felmérései képezték.

A dolgozat empirikus kutatási részét a személyes információszerzés adta, a kérdőív.

A kvantitatív kutatás közkezdvelt kutatási módszerét, a kérdőívezést választottam. Ebben a kutatási formában arra voltam kíváncsi, hogy mi jellemzi a Nemzeti Közszoigalati Egyetem honvédtisztjelölt hallgatóinak olvasási és internetezési szokásait.

OLVASÁSKUTATÁSI TERÜLETEK

KULTÚRA, MŰVELTSÉG

Kultúránk alapja és ma is legfőbb hordozója az olvasás és az írás, melynek története mintegy hatezer évre vezethető vissza. Az írás az emberiség egyik legforradalmibb találmánya, az emberi tudat első meghosszabbítása térben és időben. Az írás sokszorosítási technikájának, a könyvnyomtatásnak az elterjedése máig megszabta az egész emberi kultúra fejlődésének kommunikációs alapját.

A nyomdatechnikával sokszorosított könyvek megjelenésével az olvasni tudókat körülölelő mágikus fal mindinkább kezdett leomlani, s egyre szélesebb körben nyílt lehetőség a betűvetés és olvasás technikájának megismerésére és alkalmazására.

Az iskola politikum, közügy – mondta Mária Terézia, aki ennek a gondolatnak a jegyében adta ki a modern magyarországi oktatási rendszer alapjának tekintheti királyi rendeletét, a Ratio educationist 1777-ben, melyben az iskolai oktatást kötelezővé tette minden állampolgár számára. A tankötelezettség bevezetésével az alapkészségek (írás, olvasás, számolás) fejlesztésére nagy hangsúlyt helyeztek. Fontosnak tekintették a kifejezőképesség fejlesztését szóban és írásban egyaránt. Az írás és olvasás ugyanazon tevékenység két különböző oldala. Aki nem tud olvasni, nem ismerheti meg a saját, s más népek kultúráját, tájékozatlan maradhat az őt érintő politikai események tekintetében, nem élvezheti a magyar és más nemzetiségű írók remekművei nyújtotta örömet... és még sorolhatnánk. Olvasni tehát tudni kell!

A kultúra, a művelődés nem luxuscikk, hanem a társadalom fejlődésének feltétele. A társadalom fejlődését pedig az aktív, cselekvő ember szolgálja. A kultúra tehát az emberhez méltó életnek és az egész társadalom fejlődésének nélkülözhetetlen feltétele.

A kultúra az a képesség, hogy a mindennapi életünkben felmerülő élethelyzeteket a saját magunk és a társadalom számára a legoptimálisabban meg tudjuk oldani.

A kultúrát az emberek többsége a műveltséggel és művelődéssel azonosítja, ugyanakkor mások számára könyveket és olvasást, olvasottságot jelent. Az emberek kultúrájának kifejlesztésében fontos szerepe van az oktatási rendszernek, a könyvtáraknak, a közgyűjteményeknek, műalkotásoknak, a színházaknak, a médiának és a zenének. A család, az iskola, a könyvtárak és a művelődési házak könnyen elérhető szinterei a kulturálódásnak. A művelődés az emberi élet és a társadalmi haladás nélkülözhetetlen feltétele. Saját kultúránk által képesek vagyunk megkülönböztetni az értékeket, ugyanis a kultúra nem csak ismeretekből áll, hanem nagyobb részt értékekből, normákból, modellekből és szabályokból. A kultúra szerepe fontos a társadalmi érintkezéseinkben, az ember személyi fejlődésében. Szükség van a kultúra tudományos feltárására és folyamatos figyelésére. A kulturálódás és a kultúra fontos feltétele az olvasás. Az olvasáskultúra nem más, mint az olvasással kapcsolatos mennyiségi és minőségi teljesítményszintek.

Az olvasáskutatás szerves része a művelődéskutatásnak, az olvasáskultúra pedig része a kultúrának, a művelődési tevékenységek sorának. De mi az olvasás helye, jelentősége e rendszeren belül? A művelődés, mint a kultúra alanyi oldala – hogyan épül be az emberi tevékenységek rendszerébe? E kérdésekre keresve a választ nézzük meg, miként vélekednek a szakemberek a tudományról, a tudásról, a tanulásról és az olvasásról.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

TUDOMÁNY ÉS TANULÁS

A XX. század során a tudományos nézetek drámai változásokon mentek keresztül. A század elején a tudomány az objektív tények puszta összegyűjtését jelentette, ahol a tényeknek megpróbálták értelmet találni. Majd fokozatosan felismerték, hogy a tudomány sokkal bonyolultabb tevékenység, mint azt korábban gondolták. Érdekes hasonlóságokat fogalmaztak meg az emberi viselkedés és a számítógépek működése között, s komoly erőfeszítéseket tettek a számítógépes metafora teljesebb alátámasztására, kihasználására. A különböző kutatási irányzatokat képviselő tudósok körében paradigmaváltás történt abban az értelemben, hogy egy egészen új megközelítés alakult ki az emberi megismeréssel kapcsolatban.

A tudás és a tanulás szoros kapcsolatban állnak egymással. Kétséget kizáróan a jövő egyik kulcsfogalma a tudásalapú társadalom.

Magyarországon, valamint az Európai Unió tagállamaiban minden állampolgár – korra és nemre való tekintet nélkül – esélyt kap a művelődésre, aki képes, s hajlandó „tanulásra adni a fejét”. A megvalósuláshoz azonban folyamatosan meg kell újulniuk az oktatási, képzési rendszereknek is.

Az élethosszig tartó tanulás fontosságának növekedésével a tanulás fogalma is változott, bővült. Míg korábban ez jellemzően az iskolarendszerű oktatásra korlátozódott, addig az élethosszig tartó tanulás átfog minden olyan tervszerű tanulási tevékenységet – legyen az formális, nem-formális vagy informális –, melynek célja ismeretek szerzése, illetve készségek és „kompetenciák” fejlesztése. A tanulás e kibővített fogalma minden egyes emberre értelmezhető, életkortól, munkaerő-piaci státusztól, intézményi és társadalmi keretektől függetlenül. Elvileg magában foglal mindenfajta tanulási tevékenységet, kezdve a gyermekkori készségfejlesztéstől, egészen a nyugdíjasok szellemi frissességet megőrző tanulási tréningjéig.

Az élethosszig tartó tanulás a kilencvenes évek végén került igazán a figyelem középpontjába, és ezzel párhuzamosan az oktatásra, a képzésre vonatkozó információk is felértékelődtek. Alapvető különbségek vannak azonban az oktatás tartalmában és perspektívájában. Amíg a hagyományos oktatási intézmények figyelmüket elsősorban az ismeretek átadására irányították és irányítják jelenleg is, addig a korszerű tanulási lehetőségek és az élethosszig tartó tanulás megközelítése az egyéni képességek, valamint a tanulási képességek fejlesztésére helyezik a hangsúlyt. Az élethosszig tartó tanulás sikerének a kulcsa, hogy az embereket képessé tegyék és ösztönözzék arra, hogy „megtanulják, hogyan kell tanulni”.

OLVASÁSTÖRTÉNET

Az olvasástörténet, kultúrtörténet, az emberiség történelmének része. A módszeres gondolkodás, vagyis a logika úgy jöhetett létre, hogy megszületett az írás és az olvasás, amely mára szinte nélkülözhetetlen feltétele életünknek. Az írás és olvasás az információszerzés fontos eszközeivé váltak. Az írást az emberi kultúra hozta létre, a társadalomban élő emberek élete mára már elképzelhetetlen kommunikáció, ismeretközlés nélkül.

Az ókorban a felnőtt lakosság még kevésbé használta az írás és olvasás tudományát. Az írásbeliség a társadalmakban tiszteletet váltott ki, ennek ellenére ebben az időszakban mégis a szóbeliség volt meghatározó.

Az ókor és a középkor fordulóján már foglalkoztak a szövegértő, szövegértelmező olvasás fontosságával. A középkorban, vagyis a Nyugat-római Birodalom bukása után az egyház őrizte meg és mentette át az írásbeliség már akkorra kialakult hagyományát. Az írásbeliség igazi fellendülése valójában a 16. században következik be, a könyvnyomtatás elterjedésével. A 19. század közepén az európai lakosság több mint fele már írt és olvasott, így a 20. században készült statisztikák már látványos fejlődést mutattak.

Magyarországon először Eötvös József ismerte fel az írásbeliség és a demokrácia összefüggéseit, és hangoztatta, hogy csak művelt ember tud társadalmi kérdésekben felelősséggel dönteni. 1868-ban Eötvös József javaslatára törvényt

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

hoztak a kötelező népoktatás bevezetéséről, 12 éves korig, ezzel célul tűzték ki az analfabetizmus felszámolását. Az analfabéta nem tud sem írni, sem olvasni, nem ismeri a betűket. Az 1988-as UNESCO-kiáltvány szerint az analfabetizmus akadályt jelent a gazdasági és társadalmi fejlődés számára. Az államnak kötelessége biztosítani állampolgárai számára az írás és olvasás megtanítását. Sajnálatos tény azonban, hogy az analfabetizmus teljes felszámolása nem volt sikeres, sőt a 20. században egy új jelenség is megjelent, melyet funkcionális analfabetizmusnak nevezünk. A funkcionális analfabéta megtanult írni, olvasni és a betűket is ismeri, de alaptudása nem fejlődött készséggé, vagy a mindennapjai során nincs szüksége használatára, ezért visszafejlődött ez a készsége. Magyarországon 1980-as évektől kezdték megismerni ezt a fogalmat.

Az olvasáskutatásnak több részterülete van, az olvasásszociológia, olvasáspedagógia olvasáspszichológia és az olvasási készségek mérése. Az olvasáskutatásnak a jelen és jövő szempontjából fontos szerepe van.

AZ OLVASÁSRÓL ÁLTALÁBAN

AZ OLVASÁS INDÍTÉKAI ÉS FOKOZATAI

Az olvasásnak különböző külső és belső indítékai lehetnek, ilyenek a funkcionális, önképzés jellegű vagy az irodalmi motivációk.

Funkcionális motivációról, akkor beszélhetünk, ha szakmai olvasmányokat veszünk kézbe, vagy ismeretszerzés illetve adatgyűjtés céljából olvasunk. Egyik jellemző esete, ha valaki azért olvas, hogy kikapcsolódjon a mindennapok problémáiból, ellazuljon. Funkcionális jellegű indok az is, ha valaki önképzés céljából olvas, itt a fő cél a művelődés és nem az olvasás öröme.

Az irodalmi motivációk azok, amelyek az olvasást nem eszköznek, hanem célnak tekintik. Az olvasás a tudat egészét leköti, és az olvasót tehetetlenné teszi. Az olvasás egyszerre szociális és antiszociális cselekvés, ideiglenesen megszünteti a kapcsolatot a külvilággal, és csak az olvasmányra koncentrál az ember, ugyanakkor új kapcsolatokat teremt a művilágával, az olvasó úgy éli meg mintha ő is a mű szereplője vagy belső szemlélője lenne.

Magyarországon az olvasói igénykutatás az 1970-es években kezdődött. A kutatásokat nehezíti az a tény, hogy a legtöbb olvasó viszonylag ritkán mesél könyvélményeiről, hogy miért akarnak egy-egy könyvet elolvasni, illetve, hogy milyen értékek alapján választják ki az olvasmányt.

A kezdő olvasó először még gondolkodás nélkül elfogadja a felnőttek nézeteit és motivációs indokait, ajánlásait, később már saját belső motivációja alapján választ, és törekszik az értékek felismerésére, végül a legmagasabb szint, amikor az olvasmányélmények már a személyiségbe is beépülnek.

Az olvasmányok választása nemek szerint is változó, más értékek alapján választanak a fiúk és mások a lányok szempontjai. A fiúk a vakmerőséget, leleményességet, hősiességet keresik, míg a lányok inkább az önfeláldozást, a hűséget és önzetlenséget.

Az olvasásnak három fokozatát különböztetjük meg az interpretáló, a bíráló és az alkotó olvasást. Mindhárom fokozat a szó szerinti olvasást feltételezi, a bíráló olvasáshoz szükség van a szöveg tartalmának megértésére és az elolvasottak véleményezésére, míg az alkotó olvasás, továbbgondolás, kiegészítés, amely már alapvető ismereteken alapul.

Arról, hogy *mennyit* olvasnak a fiatalok, meglehetősen pontos képet festenek azok a kutatások, amelyeket olvasáshozológusok a hatvanas évektől kezdve rendszeresen végeznek hazánkban; ismerünk időmérlegeket, különféle felméréseket a szabadidő eltöltésének változásairól, a szórakozási szokásokról. Arról ugyanezekből a vizsgálatokból szintén képet kapunk, hogy mit olvasnak a fiatalok, hogyan változott az olvasott és/vagy kedvelt szerzők névsora, hogyan módosult a folyóirat-, az újság- és a könyvolvasás viszonya, és így tovább. El tudjuk helyezni az olvasást a különféle ismeretszerzési és szórakozási formák rangsorában, a kulturális szokások között, tudunk arról, hogyan változott az olvasás presztízse.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Sokkal kevesebb szó esik azonban arról, *hogyan* olvasnak az újabb generációk, milyen olvasási és szövegértési stratégiák alakulnak ki, hogyan alakul a szövegek befogadása, milyen módon formálódnak azok a gondolkodási, ismeretszerzési és tájékozódásbeli szokások és technikák, amelyek az olvasásra hatnak.

ÚJ OLVASÁSI STRATÉGIÁK

A mai diákok meglepően sokat olvasnak, ha olvasásnak tekintünk mindenféle jelek dekódolását, a jelek közötti eligazodást. A mai diákok szövegolvasása alapvetően új stratégiákra épül: szimultán, információválogató, ugrásszerű, egyedi elemekre koncentráló, a felhasználóra koncentráló, képi, továbbá sokkal gyorsabb, mint az előző generációé.

A mai olvasók egyszerre több információs csatornát működtetnek, és az információk egyszerre, szimultán módon érik őket, és ezért a szövegek befogadása is szimultán módon történik. A két talán legfontosabb jelenség a televíziós csatornák működése, továbbá a számítógép többfunkciós használata. Néhány évtizeddel ezelőtt egy televíziós híradóban vagy magazinműsorban embereket láttunk, akik beszéltek, és a befogadónak ezt az információs pályát kellett követnie. A háttérben látható illusztrációs képsorok jelentettek ugyan egy második információs utat, ekkor már két dologra kellett figyelni, de ezek ugyanazt a történetet tartalmazták, csak az egyik elmondta, a másik bemutatta, illusztrálta.

Amikor megjelentek az alul futó szövegcsíkok a hírtelvisiókban, azokban már nem ugyanarról a témáról volt szó, hanem folyamatosan érkeztek az újabb és újabb – az éppen tárgyalt történettől független – hírek. Mára a folyamat kiterjedt egyéb műsorokra is: miközben valaki beszél, közben ugyanarról olvashatók feliratok a képernyő egyik részén, gyakran illusztráló képsorokat is láthatunk, továbbá a háttér maga is mozog, és mindezen közben egészen másról szóló szövegeket (például sms-üzeneteket, híreket) olvashatunk alul. Ez értelemszerűen el is jelentékteleníti az egyes információkat, hiszen azt jelenti, hogy lényeges és lényegtelen, közeli és távoli, fontos és efemer szövegek kerülnek egyszerre, egy időben a befogadó–olvasó elé.

A számítógép ugyan csak felkínálja, hogy valaki szimultán módon, egyszerre több csatormán kapjon információkat, de mára ez lett a számítógép leggyakoribb használati módja.

Egy mai diák egyszerre olvas, valamit az interneten, chatel vagy msn-ezik, van fönt a facebookon vagy más közösségi portálon, hallgat zenét szintén a számítógépről, játszik és dolgozik. Vagyis ki van nyitva egyszerre három-hat program, és az egyik információs útról és szövegvilágból egyetlen kattintással lép át egy egészen másikba.

Ez folyamatos szövegolvasási, szövegértési és szövegalkotási feladatot is jelent, mégpedig egyszerre írásbeli szövegekét, szóbeli szövegekét (skype), és digitális szövegekét, amelyeket elektronikus írott szóbeliségnek nevezhetünk.

A figyelem megosztása, az egyidejűség, a különféle szövegekbe való ki- és bekapcsolódás egészen más szövegolvasási technikát igényel, mint amikor egyetlen szöveget alkot vagy ért meg valaki. Az egyes csatornák itt is eljelentéktelenítik egymást: nem gondosan megformált szövegeket olvasnak és alkotnak kommentelve, chatelve, e-mailezve, hanem rövid, gyorsan odagépelt, könnyen befogadhatóakat.

Az olvasás során leggyakrabban egyes információkat keres ma egy az interneten kereső, dolgozó vagy olvasó ember. Nem is kell végigolvasnia egész szövegeket, mert minden technikai feltétele megvan annak, hogy csak azt olvassa el, azt szedje ki a szövegekből, amit keres. Különböző keresőprogramok vannak, és egyes szavakra, bármilyen nyelvi elemre rá lehet keresni a segítségükkel. Így jött létre a skipping típusú, információkereső olvasás, amelynek az az előnye, hogy nagyon gyorsan rá lehet lelni azokra az információkra, amelyek érdekelnek valakit. Természetesen ez ahhoz is vezet, hogy nem kell egész szövegeket, egész gondolatmeneteket végigolvasni. Elég egy-egy szóra, kifejezésre rákeresni, ahhoz hozzáolvasni a szó közvetlen, esetleg tágabb szöveggörnyezetét, és az olvasási feladatok egy jelentős részében el lehet tekinteni attól, hogy valaki egy egész szöveget vagy értelmes szövegegységeket, fejezeteket, bekezdéseket végigolvasson.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Az olvasás iránya is megváltozott: nem lineárisnak, hanem ugrásszerűnek nevezhetjük. Imént már láttuk, hogy nem kell teljes szövegeket végigolvasni az elejétől a végéig, hanem gyakran elég bele-beleolvasni különböző szövegekbe, és válogatni belőlük. Jó példa lehet erre a nyomtatott és az elektronikus sajtó olvasási módjának összehasonlítása: az egyik esetben valaki végignézi a lapot, és eldönti, mit olvas el, mit nem. És még ha abbahagyja is olvasás közben egyik-másik cikket, akkor is csak így jut előre az újságban. Ám ha egy újság internetes változatára rátekinünk, rögtön szembetűnik, hogy egyszerre, egy időben látunk több tucatnyi cikk-címet a hozzájuk tartozó bevezetővel együtt. Szintén egy időben megjelennek a képek is, és csak újabb kattintás után jutunk el egy-egy újságcikkhez. Vagyis egyrészt a szemünk ugrál folyamatosan az egyes szövegek között, másrészt a gondolkodásunk követi ezt az ugrálást.

Ugyanez az egyénileg megalkotható olvasási irány, az ugrásszerűség jellemzi az internetes portálokon fellelhető tartalmak olvasási módját. Mindenhol lehet keresni a tartalomjegyzék szerint, bár a legördülő menüpontok rendszere már a tartalomjegyzékben azt eredményezi, hogy az olvasó csak bizonyos részeket nézzen meg. Ám ennél fontosabb, hogy mindenhol van beépített gyorskereső, fogalomkereső, meg lehet adni bizonyos paramétereket, szűrési feltételeket, amelyek segítségével el lehet jutni bármilyen információhoz. Ám amikor a számítógép keresőrendszere valahová ugrik (így is használja az informatikai nyelv: ugrás), ugyanakkor a számítógépet használó olvasó olvasása is ugrik, önmagában álló elemről másik önmagában álló elemre halad.

Az a fajta olvasás, amelyről most beszélünk, nem strukturáltakban gondolkodik, hanem egyedi elemekre koncentrál. Az újságok, napi- és hetilapok nyomtatott és internetes változatának összehasonlításából kiderül, hogy az egyes cikkek olvasása során nem látjuk át az újság szerkezetét, kevéssé látjuk a rovatokat, nem figyelünk az esetleges kapcsolatokra a cikkek között. Egy újság mindig erősen strukturált, de megszerkesztett egész, az internetes verzióknál viszont a hangsúly tovább tolódik az újság egészéről vagy rovatairól az egyes írásokra.

Az internetes keresések esetén is egyes elemekre kereshetünk rá, s csak az egyes találatoknál nézhetjük meg az összefüggéseket. Ezért szokás egy-egy adat vagy szöveg forrásának annyit megadni, hogy „internet”, vagy az élőbeszédben úgy hivatkozni egyes információkra, hogy „az interneten olvastam”.

Nagyon sok naiv olvasó nem tesz különbséget aszerint, hogy valamit hol, milyen összefüggésben talált meg: egy honlapon vagy egy blogban, hogy milyen tekintélyű és megbízhatóságú honlapról van szó. Természetesen korábban sem tudott mindenki különbséget tenni az egyes könyvek vagy újságok, mint információforrások között, nagyon sokan nem voltak tisztában azzal, hogy egy-egy állítás érvényessége vagy igazságtartalma nagyon különböző lehet attól függően, hogy hol jelenik meg. Ami új jelenség ebben: az elektronikus médiumon keresztüli olvasás kifejezetten érzéketlené teszi az olvasót a megjelenés helye, így az egyes szövegek pozíciója, továbbá belső gondolatmenete, belső struktúrája iránt.

A mai olvasó számára a hangsúly áttevődött a szerzőről és a szerzői szándékról a befogadóra, az olvasóra. A felhasználóra koncentrált olvasás fontosabb lett, mint annak kiderítése, mi lehetett az alkotó, író intenciója. Mivel lényegében mindenfajta szövegből nagyon könnyű kimásolni részeket, könnyű akár egész szövegeket is átmásolni (és így van ez a képekkel, hanganyagokkal, zenékkal is), ezért a szövegek sorsa teljesen a felhasználók kezében van: lecsökkent annak a jelentősége, hogy egy szerző mire szánta a szövegét, és megnőtt annak a jelentősége, hogy mire akarja a befogadó felhasználni. Átvehetőek egész szövegek, de egyes bekezdések és mondatok is. A feltöltött képek kiszakíthatók a fényképalbumból, amelybe rakták őket, és áttehetőek más cím alá, más funkcióval. Sőt, a különféle képmanipuláló programok segítségével teljesen át is formálhatók. Mindennek természetesen volt előzménye, ismert a kollázs technikája akár a képzőművészetben, akár a szövegalkotásban. Lényegileg új azonban, hogy ezt bárki és bármikor megteheti és meg is teszi, tömegessé vált, szövegalkotási móddá vált, továbbá hogy technikailag lehetővé vált az, hogy akár az eredeti elolvasása (vagy teljes elolvasása) nélkül is létre lehet hozni új, saját szövegeket.

A mai honlapokon gyakori, már szinte kötelező elem a címkefelhő beépítése. Ez a rákeresések és az előfordulások gyakorisága szerint rendezzi el a honlap kulcsszavait, és aszerint lesznek az egyes szavak nagyobbak vagy kisebbek,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

élénkebb vagy halványabb színűek, hogy hányan kerestek rá, vagy hogy a kereső által megadott szóval, kifejezéssel milyen gyakran állnak kapcsolatban. Vagyis ez is egyfajta tartalomjegyzéknek tekinthető, de olyannak, amely nemcsak hogy állandó mozgásban van, de amelyet az olvasók, a keresők szerkesztenek – mintegy öntudatlanul.

Egészen radikálisan megváltozott a kép és a szöveg viszonya. A mai olvasó elsősorban a képekből indul ki, és ezekhez képest másodrendű a nyelvi szöveg. Ikonok egész sora veszi körül az embert, a felnövő gyerekek előbb tanulják meg olvasni az ikonokat, mint a szöveget. Ez sem teljesen új jelenség: már harminc évvel ezelőtt is kívülről fújták a középső csoportos óvodások az autókön található emblémákat. Ám a kép és a szöveg aránya megváltozott, jóval több képi információ veszi körül a ma felnövő nemzedékeket, mint korábban. Ugyancsak megváltozott ezek aránya egyes szöveg-típusokon belül.

Gondoljunk a rajzfilmek világára: mérhetetlenül sok rajzfilmet nézhetnek meg – és néznek is meg – a gyerekek, és ezekben nem a mesélő hangja, nem a nyelvi humor a döntő, hanem a képiség, a képekben megfogalmazott akciók. Vagy ha megfigyeljük a kisdíjakok között igazán népszerű képregényeket: az alapvető történetet a rajzok hordozzák, a szövegbuborékokban legfeljebb ehhez kapcsolódva, a képi információkat kiegészítve jelennek meg nyelvi elemek.

A mai nemzedékek olvasása sokkal gyorsabb, mint korábban. A számítógép-monitor eleve felgyorsítja az olvasást, mert közben az olvasó folyamatosan manipulál (az egérrel továbbítja a szöveget, rákattint, átkattint stb.). Emellett a sok információ imént említett együttese ugyancsak a gyorsabb olvasásra ösztönzi az olvasókat. Az egyes elemekre koncentráció szintén azt eredményezi, hogy a közöttük lévő szöveget ne vagy szándékoltan felületesen olvassa el az olvasó. A szöveg átfutását, mint kulturális technikát természetesen régóta ismerjük, de azt vagy a felidézés, ismétlés, vagy a gyors áttekintés szándéka vezérli, és nem tekinthetjük azonosnak a megértésre törekvő olvasással.¹

A MEGVÁLTOZOTT OLVASÁS

Az utóbbi években egyre gyakrabban emlegetett, középponti pedagógiai és szociológiai probléma a fiatalok megváltozott olvasási, tanulási képessége. Számos kutatási eredmény mutatja, hogy kortársaink egyre kevesebbet olvasnak egyre kevésbé értékes irodalmat, amely alapján több szociológus meglehetősen komor jövőt festett nekik. Nem lehetséges-e azonban, hogy a sorozatos rossz eredmények egy már elavult vagy elavulóban lévő szempontrendszer alapján végzett felmérésekből születtek, amely alapvető felfogásában korszerűtlen a fiatalok olvasási szokásainak megismeréséhez; hogy a ma diákja már valami egészen más művel olvasás néven, mint a tegnap tanulója; hogy a digitális környezet, melyben a ma ifjúsága felnő, egy teljesen más generációt nevel ki a korábbiaknál, mely újragondolásra kényszeríti az olvasásról alkotott elméleteinket?

Az internetet a 14-19 éves korosztályt alkotók használják a legszélesebb körben, azaz éppen azok, akiknek olvasási szokásairól a fent elsorolt felmérések szólnak. Ugyanígy ez a '90-es években született generáció adja az internetet leghatékonyabban használók körét is. A korosztályban a legmagasabb az internetes olvasás aránya is, míg az idősebbek körében mért legmagasabb arány is csak 35%, tehát az internetes olvasási szakadék itt húzódik.

Az internetet használók munkával kapcsolatos információszerzésre, magáncélú információszerzésre használják az internetet. Azok, akik keveset interneteznek, legnagyobb részt azért teszik, mert nincs otthon (megfelelő) számítógépük.

Ha ezt összevetjük azzal, hogy viszonylag naprakész eredmények szerint a háztartások több mint felében már van számítógép és egyre növekszik azok száma, akik az életet kényelmesebbnek érzik az internet révén és úgy látják, hogy az internet hatást gyakorol a világ állapotára, egyértelművé válik, hogy az olvasáskutatásban sem mehetünk el a net jelentősége mellett.

A technikai fejlődésben előrébb járó országokban ezt a jelenséget már néhány éve felismerték. Ennek eredménye az N-generáció fogalmának megszületése. A '90-es években és még inkább az ezredfordulón születetteket gyakran nevezik

¹ Hogyan olvasnak a fiatalok? - [Fordulópont](http://fordulopont.hu/FP-52_fenyo_01.pdf) www.fordulopont.hu/FP-52_fenyo_01.pdf 2013-11-13

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

net-generációnak, l(netnet)-generációnak is. A generációt napjaink diákjai alkotják, akik anyanyelvüként beszélik a net és más multimediális eszközök nyelvét, azaz olyan könnyedséggel használják a számítógépet és az internetet, a mobiltelefon és az MP3-lejátszókat, mintha korábban csak ezzel foglalkoztak volna.

Ezzel a jellemzőjükkal érdemelték ki a digitális bennszülött elnevezést, melyet Marc Prensky tett népszerűvé. Az amerikai pedagógus az új generáció tanulási nehézségeivel foglalkozik, s megoldást kínál a problémákra. Szembeállítja a digitális bennszülöttek felfogását és igényeit a digitális bevándorlók, a digitális környezethez adaptálódni próbáló korábbi generációk elképzeléseivel. Prensky elmélete elsősorban pedagógiai szempontból vizsgálja a generációk közti különbséget, s a következő ellentéteket tárja fel a két generáció között:

<i>A bennszülött</i>	<i>A bevándorló</i>
Az információhoz többféle médium által jut el (gyors hozzáférés)	Nyomtatott információhordozók preferálása (lassú hozzáférés)
Párhuzamos információfeldolgozás, párhuzamos feldolgozás	Egyszintű információfeldolgozás, egyszintű terhelhetőség
Kép, hang és videó preferenciája a szöveggel szemben	Szöveg preferenciája a kép, hang és videóval szemben
Non-lineáris feldolgozási mód	Lineáris információfeldolgozás
Szimultán interakció preferenciája	Egyéni munkavégzés preferenciája
Belső tanulási motiváció	Külső kényszerhez kötött tanulási motiváció
Azonnali jutalomorientáltság	Késleltetett jutalomorientáltság
A releváns, azonnal használható információk tanulásának preferenciája	Irányított tanulási mód standard tesztekkel a végén

Prensky kijelenti továbbá, hogy a digitális bennszülöttek felfogásának és hajlandóságának különbsége minden olyan területen megmutatkozik, amiben valami újszerűt hozott az utóbbi évtizedek technológiai változása, amelybe beletartozik az olvasás is.

A szédítő internetes robbanás idején, nem is olyan rég – amikor sok volt a munkalehetőség, főleg az olyan területeken, ahol az iskolában megszerzett tudás nem igazán releváns – ez még valós lehetőség volt. De a dot-com miatt kimaradók mostanára visszatérnek az iskolákba.

Újra szembe kell nézzenek a bevándorlók és a bennszülöttek között tátongó szakadékkal és friss tapasztalataik miatt még több nehézséggel kell, hogy szembenézzenek. Ez még nehezebbé teszi majd a hagyományos módszerrel való oktatásukat – és minden digitális bennszülött oktatását, aki már bekerült a rendszerbe.²

A digitális bennszülöttek és bevándorlók generációjának elmélete gyorsan ismertté lett a világon és sok helyen szinte gondolkodás nélkül elfogadták. Nem meglepő ez, hiszen megoldást látszott jelenteni egy lassan évtizedes problémára, amit az okozott, hogy az oktatás képtelen volt lépést tartani a digitális fejlődéssel, amelyet azonban a középiskolások készségi szinten hoztak magukkal. Az elmélet éppen ezért Magyarországon is gyorsan népszerűvé vált. Prensky kritikussainak szava azonban már nem jutott el hozzánk, amely elsősorban azt támadta Prensky elméletében, hogy spekuláción alapszik és semmiféle tudományos eredményt nem vagy csak hajlítva, kicsavarva tud maga mögé állítani.

A mai olvasó az információhoz egymással párhuzamosan használt médiumokon keresztül jut el, amelyeket nonlineárisan keres és dolgoz fel. A szöveggel szemben a kép, a hang és a videó preferenciája jellemző rá.

² Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók. Szerző: Marc Prensky. 2001. október. Forrás: On the Horizon (NCB University Press, Vol. 9 No. 5. 2001. október). goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf 2013-11-13.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

A digitális bennszülöttek jelentős része tehát hazánkban is ilyen környezetben nőtt és nő fel, melynek eredménye, hogy statisztikák szerint az átlagos idő, amelyet egy honlapon töltenek kevesebb 60 másodpercnél, ám ha hozzászokunk, hogy az ablakok között gyorsan váltogatva szörfölünk a neten, ez akár 9 másodpercre is csökkenhet, amely általános figyelmi küszöbértékünké is válhat.

Ez úgy történhet meg, hogy az agyunk reorganizációs képessége segítségével úgy rendezi újra magát, hogy a lehető legjobban kiszolgálja ezt a böngészési magatartást, amely aztán kihat egész életünkre. Az idegrendszernek ez a nemrég bizonyított képessége a neuroplaszticitás, melyet az agy egész életünkön át megőriz. Neurológiai szempontból ez adja a szilárd tudományos alapot ahhoz, hogy újfajta olvasásról beszélhessünk, hiszen ez bizonyítja, hogy agyi működés szintjén változhat meg és változik meg az olvasási képesség.

Az olvasó pszichéjének vizsgálata után tekintsünk most mindarra, amit olvasnak. A digitális környezetben elhelyezett dokumentumok korábban nem sokban különböztek a hagyományos, nyomtatott dokumentumoktól, ez azonban mára teljesen megváltozott.

A legfontosabb változások egyike, hogy sokkal hangsúlyosabbá vált a vizualizáció, tehát sokkal több képet, grafikont, beágyazott videót találhatunk a cikkek, tanulmányok mellett.

Nem kevésbé jelentős változás, hogy felerősödik az interaktivitás iránti igény, az oldalak egyre több módon próbálják bevonni az olvasót, felhasználót a véleményformálásba azáltal, hogy hozzászóláshoz, azonnali és könnyen kezelhető reakcióhoz biztosítanak lehetőséget. Jelentősen csökkent a felület szakszerű kezeléséhez szükséges kognitív ismeretek szintje is, tehát egyre kevesebb megelőző ismeret kell ahhoz, hogy a felhasználó-olvasó a böngészőjének lehető legtöbb funkcióját ki tudja használni.

A digitális szövegek felépítése több lehetőséget kínál az olvasás útjának megtervezésére a hagyományos szövegek-nél, tehát magunk dönthetjük el, hogy hol kezdjük el olvasni a szöveget és milyen irányban haladunk.

Ezt az elméletet igazolja a Londoni Egyetem professzora, Günther Kress is, aki azt írja, hogy a monitorról való olvasás, ahol a dokumentum nem csak szöveget, de kép-, hang- és videó-anyagokat is tartalmaz, nem lineáris és nem szekvenciális. Óhatatlanul elidőzünk a közbevetett képeken és grafikonokon, majd végigolvasva a cikket visszatérünk a videó-anyaghoz. Kress úgy látja, hogy a képi elemeket tartalmazó szövegek nyitottabbak az egyéni értelmezésre és alkalmasabbak arra, hogy az olvasó az olvasás során újraalkossa a szöveget, mint a hagyományos módon készült dokumentumok.

A nonlineáris olvasás képességének kialakulását szintén igazolja a fentebb kifejtett változás az egyéni figyelmi küszöbben, így láthatjuk, hogy ha másért nem, hát azért haladunk kisebb részeket olvasva egy adott szövegen belül, vissza-visszaugorva korábbi részletekre, mert nem vagyunk képesek elég mélyen az eszünkbe vésni azokat.³

Az olvasásra bizonyíthatóan hatással van az írás térbeli elrendezése és szerkezete, iránya, formája és mérete. A nyomtatott szövegek olvasása és írása mindig is multimediális tevékenység volt, hiszen jelek, tér, színek, betűtípusok, stílusok, képek és egyéb reprezentációs és kommunikációs eszközök értelmezését és tervezését követelte meg – az olvasók számára hozzáférhető multimediális források ezért központi szerepet játszanak az olvasás újraértelmezésében. Kiváltképp fiatal gyerekek és a digitális írásbeliség avagy a 21. századi írásbeliség készségeivel bíró személyek esetében azonban egyértelműen kimutatható, hogy a képeket és a színeket részesítik előnyben, a szöveg csak ezek után következik a fontossági sorrendben.

Az agy párhuzamos terhelhetősége számos más területen felmerült az utóbbi időben, leggyakrabban talán a vezetés közben való mobiltelefon-használattal kapcsolatban. Azóta neurológiai vizsgálatokkal igazolható, hogy az agy képtelen egyszerre több figyelmet és/vagy aktív részvételt igénylő feladat ingereit feldolgozni; amennyiben azok között nem telik

³ A megváltozott olvasás. Ha majd a szellem napvilága. kutakodunk.wordpress.com/2011/02/08/a-megvaltozott-olvasas/ 2013-11-13

el legalább egy plusz másodperc, ráadásul addig nem kezdi el a következő inger feldolgozását, amíg a korábbira nem történt válasz.

A szó szoros értelmében vett párhuzamos, azaz egyidejűség tehát neurológiailag nem lehetséges, a gát ugyanis olyan elemi szinten található, ahol az agy már nem képes önreorganizációra. Azt viszont saját tapasztalatból tudjuk, hogy több lap van megnyitva egy ablakban és több programot futtatunk, használunk egyszerre, beleértve a zenelejátszókat, az irodai programcsomagokat, a képmegjelenítőket, és bizonyos gyakorisággal váltogatunk ezek között.

Új párhuzamosság-fogalomra van tehát szükség, amelyet az újfajta olvasásra vonatkoztathatunk: nem a szó szoros értelmében vett egyidejűleg használt médiumokról, egyidejűleg feldolgozott információról van szó, hanem párhuzamosan megnyitott oldalak és futó programok felváltva való, rövid ideig tartó böngészéséről, használatáról. A szónak ebben az új értelmében egyelőre azonban nem beszélhetünk egyértelmű párhuzamosságról, hiszen ennek igazolásához későbbi felmérések szükségesek.

A fentiekben vázoltak alapján egyértelműnek látszik a következtetés, mely szerint az olvasás hagyományos fogalma és felfogása egyre kevésbé állja meg a helyét. Ennek ellenére hazánkban mind a mai napig ehhez a hagyományos fogalomhoz igazítják az ezzel foglalkozók a különböző olvasásszociológiai felméréseket és azok elemzését, mit sem törődve azokkal a hatalmas mértékű társadalmi- és technológiai változásokkal, melyek az olvasás változására is hatást gyakorolnak.

Ezek között elsősorban a gyakran hivatkozott 2000-ben végzett Gereben Ferenc felmérést érdemes megemlíteni, aki „Olvasáskultúránk az ezredfordulón” című elemzésében összesíti a tanulmány több kérdését, hogy választ adjon a „Mit szokott olvasni?” kérdésre. A kérdésre adott, vizsgált válaszok között nincs nyoma az interneten való olvasásnak, a digitális környezetben való információszerezésnek.

Mind az olvasó, mind az olvasott dokumentumok jelentősen megváltoztak az elmúlt évtizedben. Csakúgy követhető, hogy elméletben miként különbözik a digitális környezetben való olvasás a hagyományos környezetben való olvasástól; nonlinearitásában, multimedialitásában és feltételezett párhuzamosságában mindenképpen.

Az olvasás hagyományos fogalma és felfogása egyre kevésbé állja meg a helyét, így a fentebb vázolt új fogalomra újfajta felmérési formákat szükséges megalkotni, ezek alapján kérdőíveket készíteni, ezeket minél szélesebb körben kitöltetni és ezek eredményei alapján újragondolni a jelen és jövő generációiról alkotott lesújtó közvéleményt.

A KÉRDŐÍV FELDOLGOZÁSA

Amikor az emberek kikapcsolódni vágnak, sokféle lehetséges tevékenység közül választhatnak. Ezek között egyaránt vannak társas elfoglaltságok és egyedül (is) végezhető tevékenységek, valamint jellemzően otthoni, illetve az otthonról való kimozdulást igénylő programok. A különböző szabadidős tevékenységek népszerűségét vizsgálva a honvédtisztjelölt egyetemi hallgatók körében nemcsak arra törekedtem, hogy az egyes szabadidős programok iránti attitűdöket megismerjem, hanem arra is, hogy feltárjam, hogyan működnek a preferenciák a gyakorlatban. Megvizsgáltam, ki mennyire vonzódik a különféle szabadidős tevékenységekhez (azaz mennyire szereti csinálni őket). Célom az volt, hogy feltárjam: a művelődést, kulturálódást szolgáló elfoglaltságok – s ezen belül a könyvolvasás, újságolvasás, internetezés – hol helyezkednek el a hallgatók értékrendjében, ha a szabadidő eltöltéséről van szó.

A mindennapi tapasztalat és kutatások is bizonyítják, hogy egyre kevesebb alkalommal veszünk kezünkbe könyvet, helyette az internet és a filmvilág került előtérbe. A fiatalok nagy részét teljesen hidegen hagyja az olvasás, mint kikapcsolódási lehetőség. Vajon mi állhat ennek a hátterében?

A kérdőív első kérdésében arra kértem a vizsgált célcsoport tagjait, hogy osztályozzák a felsorolt tevékenységeket a szerint 1-től 5-ig, hogy mennyire találják vonzónak azokat. A kapott eredményeket táblázatokba foglaltam.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	3%
2	27%
3	37%
4	30%
5	3%

1. táblázat: Újságolvasás

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	7%
2	17%
3	30%
4	27%
5	20%

2. táblázat: Szépirodalom olvasása

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	3%
2	7%
3	20%
4	57%
5	13%

3. táblázat: Könnyűirodalom olvasása

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	7%
2	23%
3	37%
4	33%
5	0%

4. táblázat: Folyóirat-olvasás

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	10%
2	23%
3	23%
4	33%
5	10%

5. táblázat: Magazinok, képes újságok olvasása

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	0%
2	10%
3	33%
4	47%
5	10%

6. táblázat: Ismeretterjesztő irodalom olvasása

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	0%
2	23%
3	37%
4	27%
5	13%

7. táblázat: Szakirodalom olvasása

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	17%
2	43%
3	23%
4	7%
5	10%

8. táblázat: Könyvtárba járás

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	37%
2	13%
3	17%
4	20%
5	13%

9. táblázat: Képregények olvasása

<i>Osztályzat</i>	<i>Százalék</i>
1	10%
2	10%
3	10%
4	33%
5	37%

10. táblázat: Internetezés

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

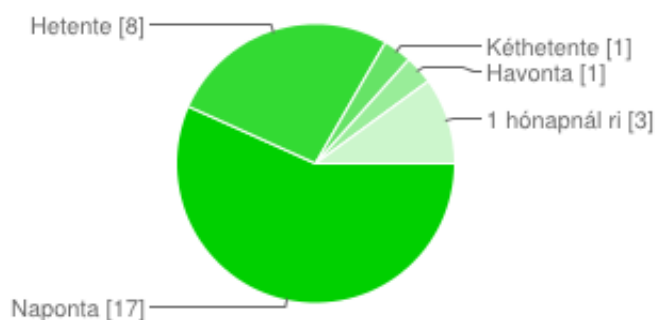
Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

A szabadidőben végzett tevékenységek között a honvédtisztjelöltek körében legkedveltebb az internetezés, a hallgatók 37%-a találta ezt a tevékenységet a legvonzóbbnak. Szívesen olvasnak könnyűirodalmat (57%), ismeretterjesztő irodalmat (47%), magazinokat, képes újságokat (33%). Kevésbé vonzó számukra a szakirodalom olvasása, a folyóirat- és újságolvasás. A megkérdezettek 37%-a hármast osztályzatot adott ezekre a tevékenységekre. A felállított rangsorban leghátulra került a könyvtárba járás és a képregények olvasása. Az egyetemi hallgatók 43%-a kettes osztályzattal értékelte a könyvtárba járást, s legkevésbé vonzóan a képregény olvasást találták. A megkérdezettek 37%-a adott egyest erre a tevékenységre.

A vizsgált tevékenységek rangsora:

1. Internetezés
2. Könnyű irodalom olvasása
3. Ismeretterjesztő irodalom olvasása
4. Magazinok, képes újságok olvasása
5. Szakirodalom olvasása
- Folyóirat-olvasás
- Újságolvasás
6. Szépirodalom olvasása
7. Könyvtárba járás
8. Képregény olvasása

AZ OLVASÁS GYAKORISÁGA

1. ábra: Az olvasás gyakorisága

Gyakoriság	Százalék
Naponta	57%
Hetente	27%
Kéthetente	3%
Havonta	3%
1 hónapnál ritkábban	10%

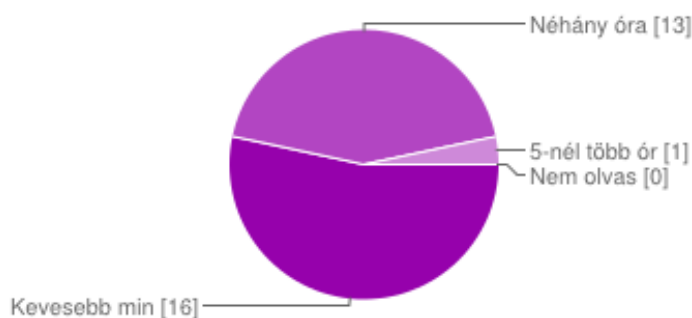
11. táblázat: Az olvasás gyakoriságának százalékos megoszlása

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Arra a kérdésre kerestem a választ, hogy az egyetemi hallgatók vizsgált csoportja milyen gyakorisággal olvas. A 11. táblázat alapján kiderül, hogy a honvédtisztjelölt hallgatók összesen 90%-a saját állítása szerint több-kevesebb gyakorisággal olvas valamilyen dokumentumot, ezen belül 84%-ot képviselnek azok, akiknek életében az olvasás napi rendszerességgel vagy hetente jelen van. Szomorú tény azonban, hogy 10% azon hallgatók aránya, akik nem olvasnak legalább havi rendszerességgel.

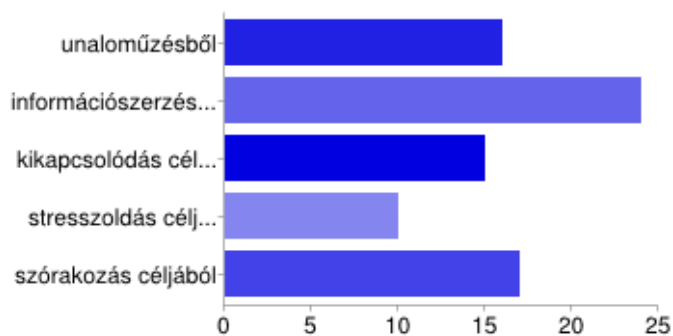
2. ábra: Az olvasás időtartama

Időtartam	Százalék
Kevesebb mint egy óra	53%
Néhány óra	43%
5-nél több óra	3%
Nem olvas	0%

12. táblázat: Az olvasás időtartamának százalékos megoszlása

A 12. táblázatban a „Mennyit szokott olvasni naponta?” kérdésre kapott válaszokat értékeltem ki. A felmérés eredménye jól mutatja, hogy a megkérdezettek nagyobb, 53 százaléka kevesebb, mint egy órát olvas naponta, s kisebb hányaduk az, aki naponta néhány órát olvasással tölt. Még árnyaltabb a kép, ha figyelembe vesszük, hogy erre a kérdésre az egyetemi hallgatóknak azon 57%-a válaszolt, akik az előző kérdésnél a naponta olvas választ adták. Tehát itt már csak az összes válaszadó 57%-nak 53%-ról beszélhetünk.

AZ OLVASÁS CÉLJA ÉS TÁRGYA

3. ábra: Az olvasás célja

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

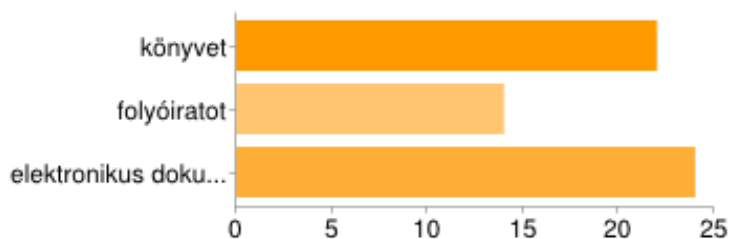
NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

<i>Az olvasás célja</i>	<i>Százalék</i>
unaloműzésből	20%
információszerzés céljából	29%
kikapcsolódás céljából	18%
stressz oldás céljából	12%
szórakozás céljából	21%

13. táblázat: Az olvasás céljának százalékos megoszlása

A kérdőívben a „Miért szokott olvasni?” kérdéshez öt válaszlehetőséget adtam meg: unaloműzésből, információszerzés céljából, kikapcsolódás céljából, stressz oldás céljából, szórakozás céljából. A felmérés azt mutatja, hogy a megkérdezettek körében olvasmányválasztáskor az ismeretszerzés igénye dominál. Információszerzés céljából a hallgatók 29%-a olvas. Közel azonos arányú azoknak a száma, akik az olvasás révén feltöltődésre vágnak (szórakozás céljából 21%, unaloműzésből 20%, kikapcsolódás céljából 18%). A vizsgált csoport mindössze 12%-a használja stressz oldásra az olvasást.

4. ábra: Az olvasás tárgya

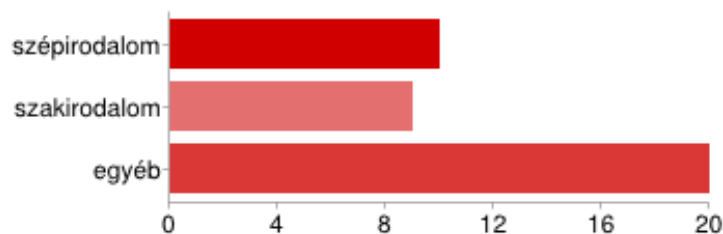
<i>Mit szokott olvasni?</i>	<i>Százalék</i>
könyvet	37%
folyóiratot	23%
elektronikus dokumentumot	40%

14. táblázat: Az olvasás tárgyának százalékos megoszlása

Három lehetőség közül választhattak az egyetemi hallgatók a „Mit szokott olvasni?” kérdés esetében: könyvet, folyóiratot, elektronikus dokumentumot. Az összes válaszadó 37%-a internetezéssel tölti szabadideje nagy részét, ezt követi a rangsorban a nyomtatott sajtótermékek és a könyvek olvasása. A felmérésből kiderült, egyelőre a hagyományos formátumokat sem fenyegeti veszély, igaz, hogy a megkérdezettek 40%-a szokott elektronikus dokumentumot olvasni, de a könyvet olvasók száma is aránylag magas: 37%.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

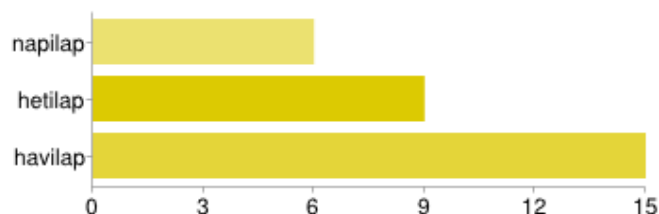
5. ábra: Az olvasott mű típusa

<i>A könyv típusa</i>	<i>Százalék</i>
szépirodalom	26%
szakirodalom	23%
egyéb	51%

15. táblázat: Az olvasott mű típusának százalékos megoszlása

A legkedveltebb könyvtípusok és műfajok listájának élén az egyéb kategória áll: minden második megkérdezett említette az ilyen műveket gyakrabban olvasott könyvei között. Ebbe a kategóriába sorolhatók a szórakoztató irodalom, a lektúr, a krimi, a fantasy körébe tartozó művek. Sokkal kisebb a támogatottsága annak a könyvcsoportnak, amelyben a szépirodalmi, illetve a szakirodalmi művek találhatóak.

Látható, hogy a szépirodalom-olvasás a hallgatók 26%-nak kedvelt időtöltése, míg szakirodalmat 23%-uk olvas.

6. ábra: Az olvasott folyóirat típusa

<i>A folyóirat típusa</i>	<i>Százalék</i>
napilap	20%
hetilap	30%
havilap	50%

16. táblázat: Az olvasott folyóirat típusának százalékos megoszlása

A vizsgált célcsoport 23%-a szokott újságot olvasni, legtöbben (50%-uk) valamilyen havonta megjelenő folyóiratot, a megkérdezettek 30%-a hetilapot, s csupán 20%-uk olvassa a helyi, illetve az országos napilapokat.

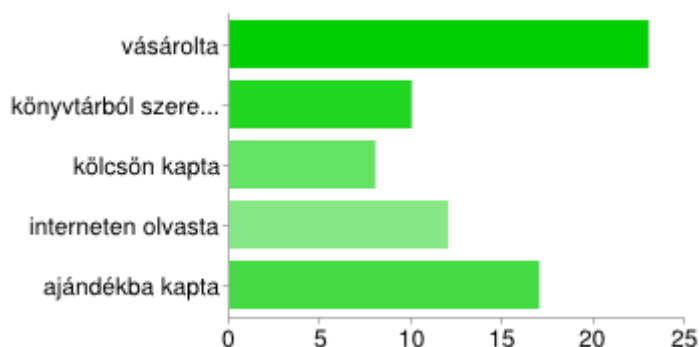
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Az MTA Szociológiai Kutatóintézetének kutatása szerint Magyarországon az emberek napi átlagban körülbelül fél órát töltenek újságolvasással, ami kevesebb, mint egyharmada a TV előtt töltött napi több mint két és fél órának és az országos átlagban mért napi szintén több mint két és fél 2 órának, amit rádiózással töltenek.⁴

AZ OLVASOTT KÖNYVEK BESZERZÉSÉNEK MÓDJA, GYAKORISÁGA

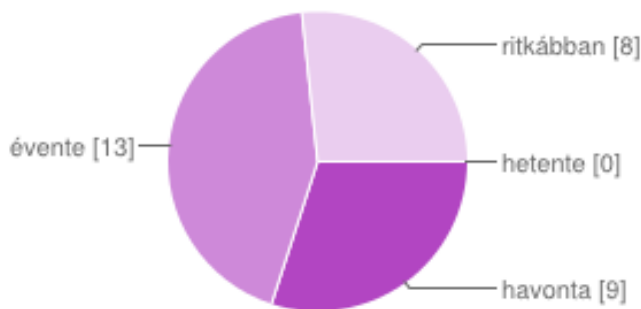

7. ábra: Az olvasott könyvek beszerzésének módja

<i>A beszerzés módja</i>	<i>Százalék</i>
vásárolta	33%
könyvtárból szerezte be	14%
kölcsön kapta	11%
interneten olvasta	17%
ajándékba kapta	24%

17. táblázat: Az olvasott könyvek beszerzési módjának százalékos megoszlása

A következő terület, melyet felmértem az volt, hogyan jutnak hozzá a honvédtisztjelölt hallgatók olvasmányaikhoz. Ennél a kérdésnél is öt válaszlehetőséget adtam meg: vásárolta, könyvtárból szerezte be, kölcsön kapta, interneten olvasta, ajándékba kapta. A megkérdezett hallgatók 33%-a vásárolta az általa olvasott könyveket, 24%-uk ajándékba kapta. Ezt követi az interneten való olvasás, s utolsó helyeken találjuk az ismerősöktől való, illetve a könyvtári kölcsönzést.

8. ábra: A vásárlás gyakorisága

⁴ Gyenes Edina: Találkozások a kultúrával 5. Magyar Közművelődési Intézet-MTA Szociológiai kutatóintézet 17. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

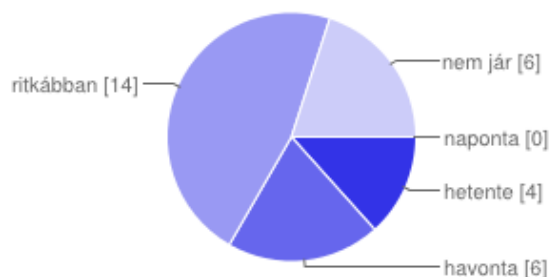
NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

<i>A vásárlás gyakorisága</i>	<i>Százalék</i>
hetente	0%
havonta	30%
évente	43%
ritkábban	27%

18. táblázat: A vásárlás gyakoriságának százalékos megoszlása

A 18. táblázatban megjelenő adatokért feltehetően az egyetemisták számára megfizethetetlenül magas könyvárak okolhatók, s esetleg az, hogy a hallgatók tankönyvtámogatást nem kapnak, tanulmányi ösztöndíjuk esetenként olyan alacsony összegű, amely talán egyetlen szakkönyv megvásárlására, ha elegendő. Feltételezésünket alátámasztják a könyvesboltba járás gyakoriságának adatai: a teljes minta 30 százaléka havonta egyszer fordul meg könyvüzletben (ide sorolom az internetes könyvvásárlást is), a megkérdezettek 43%-a csupán évente, 27%-uk még ennél is ritkábban.

9. ábra: A könyvtárlátogatás gyakorisága

<i>A könyvtárlátogatás gyakorisága</i>	<i>Százalék</i>
naponta	0%
hetente	13%
havonta	20%
ritkábban	47%
nem jár	20%

19. táblázat: A könyvtárlátogatás gyakoriságának százalékos megoszlása

A kérdőív összeállításakor arra is kíváncsi voltam, hogy milyen gyakran járnak könyvtárba a megkérdezett egyetemi hallgatók. A könyvtár látogatási szokások meglehetősen kedvezőtlen képet mutatnak. Hetente egyszer vagy többször a megkérdezett hallgatók 13%-a jár könyvtárba, havonta 20%-uk fordul meg ott. Elgondolkodtató azonban, hogy a diákok 47%-a (a honvédtisztjelöltek vizsgált csoportjának fele) még havi gyakorisággal sem jut el oda, 20%-uk pedig egyáltalán nem jár könyvtárba. Feltételezhető, hogy sokan inkább megvásárolják a szükséges könyveket, s saját tulajdonú könyveik számát gyarapítják, ezért nem veszik igénybe a könyvkölcsönzési szolgáltatásokat. Sokkal valószínűbbnek tartom azonban, hogy a hallgatók inkább az internet nyújtotta lehetőségeket használják ki olvasmányaik beszerzésekor.

OLVASÁS ÉS INTERNETHASZNÁLAT

Az elmúlt években megduplázódott azoknak a száma a világon, akik rendszeresen használják az internetet, ugyanis 2010-ben már kétmilliárdra nőtt ezen felhasználók száma – derült ki a Nemzetközi Távközlési Unió kutatásából.⁵

A világhálót eleinte inkább a férfiak használták különféle célból (például: munka, játék, szórakozás), mára azonban az internet szerepe megváltozott, mind a férfiak, mind pedig a nők életében.

Hazánkban – de természetesen általánosságban is helyénvaló a megállapítás – az elektronikus média szerepe egyre inkább növekszik. Az élet bármely területén találkozhatunk valamilyen elektronikus médiát érintő információval, így elengedhetetlen, hogy erről a „jelenségről” tudomást ne vegyünk.

Az internet már történetének kezdetétől a kutatói, tudományos munka egyik hasznos és rendszeresen használt felülete volt. Nem véletlen egy olyan médiumnak a tudományos életben betöltött központi szerepe, amely valós idejű és tartamú információk közlésére és eljuttatására képes korábban elképzelhetetlen távolságokba az időzónák szabta korlátok áthágásával.

Azért fontos az internet kommunikációs és információs jelentőségét hangsúlyozni a felsőoktatásban, mert mára megszűnni látszik és értelmét veszti a tudományos elszigetelődés problémája. Akár kutatómunkáról, akár oktatásról legyen szó: a közös munka, vagy a munka eredményének megoszthatósága és felhasználhatósága képes előremozdítani a tudomány bármely szegmensét. Adódik a kérdés, hogy hogyan hat mindez magára a felsőoktatás alanyára: a hallgatóra. Napjainkra az internet és a számítógép szocializációs eszközzé vált. Amennyiben a család az elsődleges, s az iskola a másodlagos szocializációs színtér, úgy az információs társadalmat tekinthetjük a harmadik szocializációs közegeknek, amelynek nagy előnye – különösen a mostani fiatalok számára –, hogy míg az iskola csak tanulóéveink alatt közvetít mintákat és értékeket, addig az információs társadalom a családhoz hasonlóan egy életfogytig tartó formálódást biztosít. Mindez alátámasztja az internet oktatási célú felhasználásának sürgető igényét Magyarországon is. Szaklapok, szakmai cikkek könnyebben, gyorsabban és olcsóbban hozzáférhetőek az összekapcsolódó egyetemi hálózatoknak köszönhetően.

Bár az internet-használók tábora dinamikusan nő hazánkban, elsődlegesen üzleti, kommunikációs és szakmai célú felhasználásról beszélhetünk.

Az olvasási szokások vizsgálatakor a könyv- és az újságolvasás mellett mindenképpen hangsúlyt kell fektetni az interneten történő olvasás elemzésére is, hiszen ennek az újkori médiumnak a segítségével hasonlóképpen sokféle típusú és tematikájú olvasmány jut el az emberekhez (sőt, az interneten a klasszikus megjelenésű tartalmak mellett merőben új műfaji meghatározottságú és szerkesztésű szöveganyagok is böngészhetők). Az olvasás tágabban értelmezett fogalmához tehát megközelítésemben szorosan hozzátartozik az internetes böngészés közben való olvasás, olvasgatás is.

Különösen annak tudatában, hogy felmérésben az internetezés egyértelműen a legnépszerűbb tevékenységként jelenik meg a honvédtisztjelölt egyetemi hallgatók körében.

Az internet felhasználása természetesen rendkívül sokrétű lehet és a különböző felhasználási módok közül korántsem tekinthető minden olvasásnak.

⁵ Kétmilliárd behálózott ember <http://www.mediapiac.com/media/online/Ketmilliard-behalozott-ember/4698/>

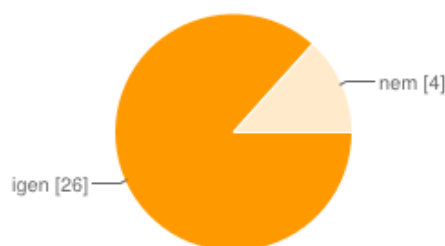
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

A KÉRDŐÍV FELDOLGOZÁSA

ELEKTRONIKUS DOKUMENTUM OLVASÁSA

10. ábra: Elektronikus dokumentum olvasása

<i>Szokott-e elektronikus dokumentumot olvasni?</i>	<i>Százalék</i>
igen	87%
nem	13%

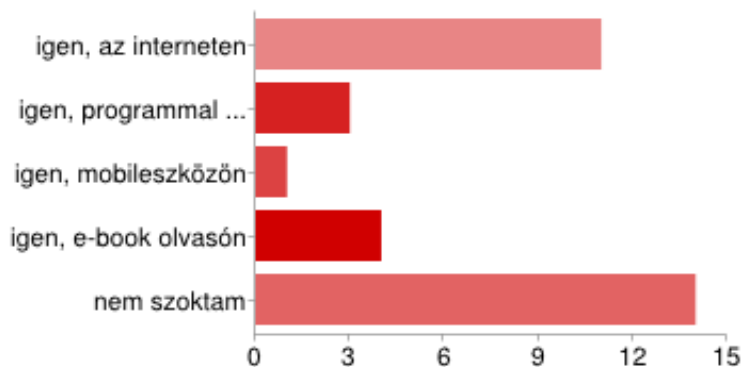
20. táblázat: Elektronikus dokumentum olvasásának százalékos megoszlása

Az egyetemi hallgatók 87%-a szokott számítógépen elektronikus dokumentumot olvasni. Ez az eredmény várható volt, mivel már kiderült a kérdőív első kérdésénél, hogy számukra a szabadidő eltöltésének legkedveltebb módja az internetezés.

Az olvasási kérdőív összeállításakor arra a kérdésre is válasz szerettem volna kapni, hogy hagyományos módon, könyvből vagy számítógépen olvasnak többet a honvédtisztjelölt hallgatók.

A kérdőívet kitöltők 63%-a számítógépen olvas többet. Az olvasásnak ezt a módját tanulmányi szempontok is indokolják, mivel a tanulmányokhoz szükséges anyagok inkább elektronikus formában, ppt formátumban lelhetőek fel. A válaszadók szerint egyszerűbb így elérni a kívánt irodalmat, s a feldolgozása is gyorsabb. Időhiány, illetve a magas könyvárak is okai választásuknak. Olcsóbbnak, kényelmesebbnek tartják ezt a megoldást. Úgy gondolják, a munkájuk is inkább a számítógéphez köti őket.

A hagyományos módot választók (36%) jobban szeretnek könyvből olvasni. Hosszabb szövegek olvasására megfelelőbbnek találják a könyvet, szeretik kézben tartani az olvasmányt, ezt tartják kényelmesebbnek még a tanulásnál is. Akad olyan hallgató is, aki unaloműzésre tartja megfelelőbbnek a könyvet.

11. ábra: Könyvek, novellák elektronikus olvasása

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

<i>Könyvek, novellák olvasása elektronikusan</i>	<i>Százalék</i>
igen, az interneten	33%
igen, programmal olvasom	9%
igen, mobilszközön	3%
igen, e-book olvasón	12%
nem szoktam	42%

21. táblázat: Könyvek, novellák elektronikus olvasásának megoszlása

Az olvasási szokások vizsgálatokor felmerül az a kérdés is, hogy a megkérdezett egyetemi hallgatók szoktak-e elektronikusan könyveket, novellákat olvasni. Öt lehetőség közül választhattak a válaszadók: az interneten, programmal, mobilszközön, e-book olvasón, illetve nem szoktam.

A szépirodalmi élmények gazdagítása, az általános műveltség ezen szegmensének megszerzése úgy tűnik, továbbra is a Gutenberg-galaxis hatáskörébe tartozik. A könyvek varázsa még napjainkban is a nyomtatott formában rejlik amellet, hogy az olvasást mint szabadidős tevékenységet választók köre egyre szűkül. Egyelőre a hagyományos formátumokat nem fenyegeti veszély, alig néhányan szeretnék számítógépen, illetve e-book-olvasón lapozni a könyveket.

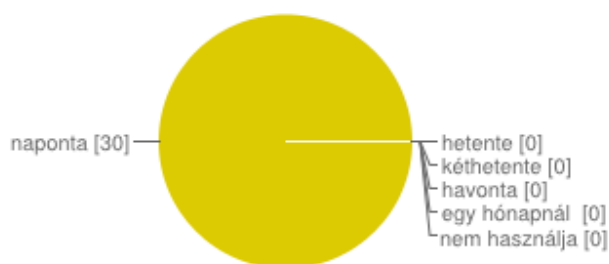
Saját eredményeim is azt mutatják, hogy a szépirodalom olvasása még nem tekinthető az internet elsődleges profiljának: a megkérdezetteknek csupán 33%-a használta az internetet irodalmi műveltsége gyarapítására. Ugyanakkor az irodalmi műveket nyomtatott formában nem olvasók tábora az internetet használja művelődési forrásként. Egy vonzóvá tett multimédiás szépirodalomtár magában hordozhatja a szabadidős tevékenységként végzett olvasás újbóli megerősödésének lehetőségét. Amikor a papír alapú könyvkultúra veszíteni látszik vonzerejéből, talán egy új, kívánatos felület képes visszajárni fordítani ezt a folyamatot.

Saját életvitelemből, tapasztalatomból kiindulva felmerült bennem a lehetőség, hogy hallgatótársaim esetében is esetleg az időhiány okozhatja az olvasási kedv csökkenését. Ez a gondolat munkált bennem, amikor fölvettem azt a kérdést, hogy ha több szabadidejük lenne, több időt szánnának-e az olvasásra.

A megkérdezett egyetemi hallgatók 70%-a nyilatkozott úgy, hogy többet olvasna, ha több szabadideje lenne. Úgy gondolják, nagyon sok információhoz tudnának így hozzájutni, műveltebbek lennének. Szívesen olvasnának, ha idejük nagy részét nem a tanulás töltené ki, mert remek kikapcsolódási lehetőségnek tartják.

A kérdőívet kitöltők 29%-a nem tartja valószínűnek, hogy a megnövekedett szabadidejét olvasással töltené. Inkább filmnézést, vagy más tevékenységet választana olvasás helyett.

SZÁMÍTÓGÉP ÉS INTERNET

12. ábra: Számítógép és internethasználat

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

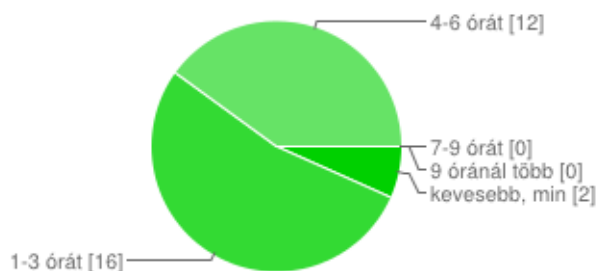
Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

<i>A számítógép használat gyakorisága</i>	<i>Százalék</i>
naponta	100%
hetente	0%
kéthetente	0%
havonta	0%
egy hónapnál ritkábban	0%
nem használja	0%

22. táblázat: Számítógép- és internethasználat százalékos megoszlása

A felmérés során vizsgálat tárgyává tettem a számítógép-használat gyakoriságát is.

A kérdőívet kitöltők minden nap használják a számítógépet, s kapcsolódnak valamilyen célból az internetes hálózatra. Úgy gondolom elég helyén való az a megállapítás, hogy az internet ma már a mindennapos életünk elengedhetlen részévé vált, akarva-akaratlanul is.

13. ábra: Számítógép-használat időtartama

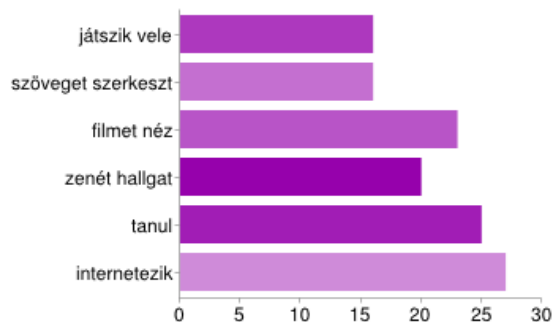
<i>Időtartam</i>	<i>Százalék</i>
kevesebb, mint egy óráig	7%
1-3 óráig	53%
4-6 óráig	40%
7-9 óráig	0%
9 óránál többet	0%

23. táblázat: Számítógép-használat időtartamának százalékos megoszlása

Az előző kérdésekre adott válaszokból már következtetni lehetett arra, hogy a vizsgált korosztály valószínűleg sok időt tölt a számítógép előtt. Ez a feltevés igazolódni látszik. A hallgatók 53%-a naponta legalább egy órát használja a számítógépet, 40%-uknál ez az időtartam a hat órát is elérheti.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

14. ábra: Számítógépes tevékenységek

<i>Tevékenység</i>	<i>Százalék</i>
játszik vele	13%
szöveget szerkeszt	13%
filmet néz	18%
zenét hallgat	16%
tanul	20%
internetezik	21%

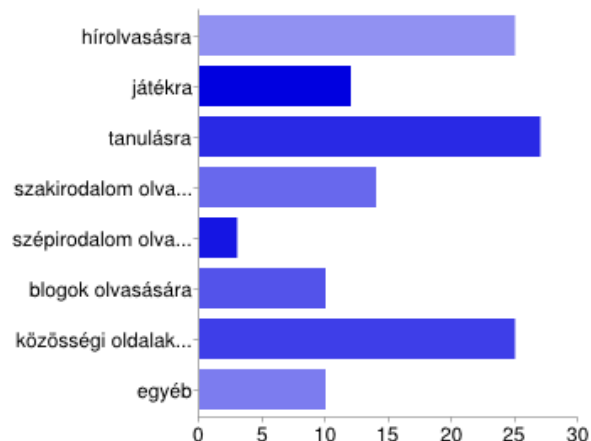
24. táblázat: Számítógépes tevékenységek százalékos megoszlása

A honvédtisztjelölt hallgatók minden nap használják a számítógépet, előfordul, hogy naponta négy-hat órát is eltöltenek különböző számítógépes tevékenységekkel. Adódott a kérdés, hogy vajon mire használják a komputert. A vizsgált célcsoport tagjai a válaszadásnál hat lehetőség közül választhattak: játszik vele, szöveget szerkeszt, filmet néz, zenét hallgat, tanul, internetezik.

A kérdésre adott válaszok ismét megerősítik azt a tényt, hogy a megkérdezett hallgatóknál az internetezés minden más tevékenységhez képest elsőbbséget élvez. Szinte ugyanakkora arányban használják a hallgatók tanulásra a számítógépet. (Internetezés 21%, tanulás 20%). A tanulást a filmnézés, a zenehallgatás, majd a szövegszerkesztés, illetve a számítógépen való játék követi.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

15. ábra: Internetes tevékenységek

Tevékenység	Százalék
hírolvasásra	20%
játékra	10%
tanulásra	21%
szakirodalom olvasására	11%
szépirodalom olvasására	2%
blogok olvasására	8%
közösségi oldalak látogatására	20%
egyéb	8%

25. táblázat: Internetes tevékenységek százalékos megoszlása

Fontosnak tartottam, hogy a válaszadók internetezési szokásait is megtudjam. Ebből adódóan a legfontosabb kérdés, hogy milyen gyakran szoktak internetezni, illetve, hogy az internetet mire használják leginkább. Ez utóbbi kérdés abból a szempontból is fontos volt, hogy kiderüljön számomra mely típusú internetes tartalmak a legolvasottabbak, leglátogatottabbak a résztvevők között.

Arra voltam kíváncsi, hogy a világháló mely funkcióját használják az illetők. Több alternatívát is felsoroltam: a közösségi oldalak látogatása, hírolvasás, tanulás, játék, szakirodalom olvasása, szépirodalom olvasása, blogok olvasása, valamint lehetőséget adtam az egyéb válaszoknak is.

Az internet legnagyobb vonzereje – a többi médiummal ellentétben –, az interaktivitásában rejlik. Nem csupán információforrás a felhasználó számára, hanem út egy újfajta szemléletmód kialakításához: a felhasználó közvetlen kapcsolatot teremthet az információval, szabadon formálhatja, alakíthatja azt, és ami a legfontosabb – reagálhat rá. A honvédtisztjelölt hallgatók elsősorban tanulásra használják az internetet. A válaszadók 21%-nak ez a legfőbb tevékenysége a világhálón.

Szívesen látogatják a közösségi oldalakat is, ez a korcsoport társadalmi életének színtere is napjainkban, a megkérdezettek 20% jelölte meg ezt a tevékenységet.

Az olvasáskultúra részeként növekvő népszerűségnek örvend a sajtótermékek internetes fogyasztása is. Úgy tűnik, hogy a megkérdezettek 20%-a számára naprakész közéleti információkkal rendelkezni egyet jelentett az internetes sajtókövetéssel.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

VÁLTOZÓ DOKUMENTUMOK

A digitális környezetben elhelyezett dokumentumok korábban nem sokban különböztek a hagyományos, nyomtatott dokumentumoktól, ez azonban mára teljesen megváltozott. A legfontosabb változások egyike, hogy sokkal hangsúlyosabbá vált a vizualizáció, tehát sokkal több képet, grafikont, beágyazott videót találhatunk a cikkek, tanulmányok mellett. Nem kevésbé jelentős változás, hogy felerősödik az interaktivitás iránti igény, az oldalak egyre több módon próbálják bevonni az olvasót, felhasználót a véleményformálásba azáltal, hogy hozzászóláshoz, azonnali és könnyen kezelhető reakcióhoz biztosítanak lehetőséget. Jelentősen csökkent a felület szakszerű kezeléséhez szükséges kognitív ismeretek szintje is, tehát egyre kevesebb megelőző ismeret kell ahhoz, hogy a felhasználó-olvasó a böngészőjének lehető legtöbb funkcióját ki tudja használni.

Rövid utánagondolással mindhárom változás könnyen kapcsolható a figyelmi küszöb csökkenéséhez, hiszen ezek a változások nem mások, mint olyan módszerek általánossá válásai, amelyekkel az online médiumok megpróbálják minél jobban lekötni az olvasó figyelmét, minél tovább marasztalni őt.

Olyannyira jelentős ez a változás, hogy az Új Média Konzorcium (New Media Consortium) újra is értelmezi a 21. századi írásbeliség fogalmát a korábbival szemben. Az új írásbeliség tehát azon készségek összessége, amelyek az auditív, a vizuális és a digitális írástudás elsajátításához szükségesek. A legtöbb újfajta írásbeliség megköveteli azokat a szociális kompetenciákat, amelyek az úgynevezett „networking” során kialakíthatók. Ezek a készségek a tradicionális írásbeliségre, a kutatási és technikai készségekre, valamint a kritikai analízisre épülnek.

Az interneten történő olvasás sokban különbözik a papíralapú szövegek olvasásától. Már a szövegkeresés is sokkal több lehetőséget nyújt. Hiszen az internet rövid idő alatt több ezer olyan szöveget kínál áttekintésre, amelyben az általunk keresett témának a megadott kulcsszavai szerepelnek.

Első fontos lépés a szövegek közötti válogatás. Ehhez mindenképpen szükség van a gyorsolvasásra.

Az internetes szövegek olvasása sok más dologban is különbözik a papíralapú szövegek befogadásától.

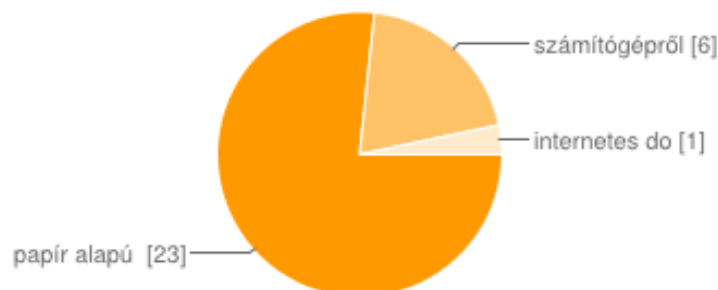
Az internetes szövegekben sok fontos név vagy adat kerül kiemelésre. Ezekre rákattintva újabb és újabb oldalak nyílnak meg, ahol az adott kifejezésről, személyről, adatról, szolgáltatásról olvashatunk információkat. Nem ritka az sem, hogy erről az oldalról megint egy újabb és újabb oldalra mehetünk. Ezek a szövegek nem folyamatosan következnek egymás után, hanem mindig egy-egy kulcsszóra rákattintva újabb szövegek olvasását kínálják föl. Az internetes szövegeket sok kép, videó részlet és egyéb grafikus jel is kiegészíti. Ezek segíthetik a szöveg megértését.

Az internet e vonzó tulajdonságainak ellenére a megkérdezett egyetemi hallgatók 72%-a a nyomtatott dokumentumok (könyv, újság) olvasását kedveli jobban. Kényelmesebbnek tartják a könyv olvasását, élvezik az illatát, a tapintását, a „megfoghatóságát”, „jó érzés a lapokat pörgetni”. A könyv kevésbé ártalmas a szemüknek, sajátos hangulata van, könnyebb a szövegre koncentrálni, könnyebb visszalapozni. A könyvből való olvasáskor nincsenek problémák a hálózatra való kapcsolódással, kényelmesen, bármilyen testhelyzetben lehet olvasni.

Az interneten történő olvasást a megkérdezettek 27%-a részesíti előnyben. Olcsónak találják, rövid idő alatt több információhoz, tartalomhoz lehet hozzáférni, könnyű és gyors a különböző tartalmak közötti navigáció.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

16. ábra: A dokumentum kedvelt típusa tanulásnál

<i>A dokumentum kedvelt típusa tanulásnál</i>	<i>Százalék</i>
papír alapú dokumentum tanulása	77%
számítógépről történő tanulás	20%
internetes dokumentum tanulása	3%

26. táblázat: A dokumentum kedvelt típusának százalékos megoszlása

A tanulás soha meg nem szűnő folyamat, amely az élet folyamán sokirányú tapasztalatokkal egészül ki. Különösen fontosak lesznek a jövőben a munkatapasztalatok, mivel a munka egyre inkább elveszti rutinjellegét, maga is tanulási környezetté válik.⁶

Mindezen gondolatok megvalósításához elengedhetetlenül szükséges az olvasni tudás, az értő olvasás megfelelő szintű művelése minden korosztályban.

Megoszlanak a vélemények a könyvtárosok, olvasásszociológusok, tanárok, olvasással, irodalommal foglalkozók, az olvasást szeretők és szeretetnél akarók körében. Egyesek a Gutenberg-galaxis végéről beszélnek, mások arról, hogy az internet, a hálózatiság kiszorítja a könyveket, a papíralapú olvasást a régi, megszokott, jól bebetonozott helyéről.

A felmérésből kiderül, hogy az egyetemi hallgatók vizsgált csoportja tanulásnál még mindig a papír alapú dokumentumokat részesíti előnyben, 77%-uk tanul így szívesebben.

A nyomtatott dokumentumot előnyben részesítők fontosnak tartják a tanulásnál a lényeges szövegrészeket aláhúzását, a szöveg kiegészítését apró, hasznos információkkal, a jegyzetelés lehetőségét, a dokumentum átláthatóságát. Személyesebbé, kézzelfoghatóbbá válik így számukra a tanulás. Könnyebben tudnak a szövegre figyelni, kevésbé fárasztja a szemet, mint a számítógépről való tanulás. Megbízhatóbbnak érzik ezeket a forrásokat, könnyebben tudják memorizálni a tananyagot, több oldalas dokumentum esetében egyszerűbb a lapozgatás. Bármikor hozzáférhetőek, nem szükséges számítástechnikai eszköz használata.

A kérdésre válaszoló hallgatók 23%-a szívesebben tanul számítógép segítségével, illetve az internet felhasználásával. A tananyag nagy részét az egyetemen már elektronikus formában kapják meg, így egyszerűbb az egyes anyagrészek kikeresése. Információgyűjtésnél optimálisabb, mert gyorsan könyvtárnyi anyagmennyiséget át lehet tekinteni. Kevés helyet igényel, könnyen szállítható a laptop, ugyanakkor jól elfér rajta a szakirodalom, bárhol lehet vele dolgozni.

A hallgatók említették még a „megszokást”, vagyis mindenkinek az a kényelmesebb, amelyiknek a használata egyszerűbb számára, amelyiket megszokta.

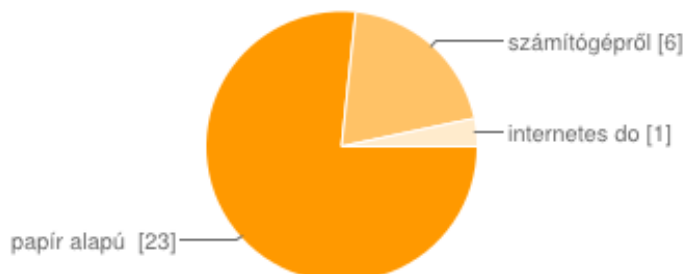
⁶ Harangi László: Két stratégiai dokumentum a felnőttkori tanulásról. Új Pedagógiai Szemle, 2000. 11. sz. 7. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

SZAKIRODALOM OLVASÁSA AZ INTERNETEN

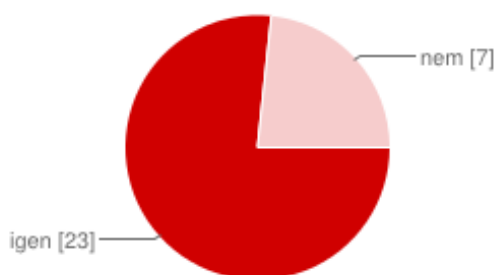

17. ábra: Szakirodalom olvasása az interneten

Szakirodalom olvasása interneten	Százalék
igen	77%
nem	23%

27. táblázat: Szakirodalom olvasásának százalékos megoszlása

Az előző kérdésekre kapott válaszok eredményeképpen azt vártam, hogy az általam vizsgált felsőoktatási intézmény hallgatóinak körében gyakori lesz az internet szakmai célú használata, s ezt alá is támasztotta a vizsgáldásom. A hallgatók megközelítőleg 77%-a jutott szakmai ismeretekhez netes felületeken keresztül, míg e tevékenység gyakoriságától eltekintve 23 százalékuk említette, hogy szokott szakirodalmat olvasni, de ezt nem az interneten teszi.

18. ábra: Internetes szakirodalom olvasásának gyakorisága

Gyakoriság	Százalék
naponta	17%
hetente	61%
havonta	13%
ritkábban	9%

28. táblázat: Internetes szakirodalom olvasásának százalékos megoszlása

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Arra is kíváncsi voltam, hogy a szakirodalmat interneten olvasók milyen gyakorisággal teszik azt. Kiugróan magas 61% azoknak az egyetemi hallgatóknak az aránya, akik hetente olvasnak szakfolyóiratot, szakmájukhoz kapcsolódó cikket vagy egyéb dokumentumot az interneten.

A válaszokból úgy tűnik, hogy a kötelező szakirodalmat a hallgatók maradéktalanul elolvassák, viszont szabadidejüknek, a kikapcsolódásuknak sajnos nem szerves része a nyomtatott vagy internetes folyóiratok, napilapok, szaklapok, magazinok olvasása. Nincs rá elegendő idejük, gyakran unalmas is számukra.

Ezek az eredmények mindenképpen elgondolkodtatóak, hiszen a jövő nemzedéke számára úgy tűnik, hogy az internet szélesebb körben közvetít különböző tartalmakat, mint az idősebb generációk számára, s ennek a médiumnak a jelentősége – akár a tanulásban, akár általában véve a tájékozódásban betöltött szerepét tekintve – a fiatalabb korosztályok szempontjából egyre növekvőben van.

GENERÁCIÓK, VÁLTOZÁSOK

X, Y, Z – betűk az ábécéből. A szociálpszichológiában és a szociológiában a generációk jelölésére szolgálnak.

A hajdani nagygeneráció (vagy veterán generáció) után 1946-tól 1964-ig tartott a baby-boom korszak, az 1965 és 1979 közöttiek az X, a 1980-1995-ösök az Y, az 1996 után születettek pedig már a Z generáció tagjai.

Most tehát az Y generáció korszakát éljük, éppen ezért leginkább velük foglalkoznak a pszichológusok és szociológusok. A mostani 20-30 évesek különleges helyet foglalnak el modern világunkban. Ők az információs kor gyermekei, együtt nőttek fel az internethasználat elterjedésével, megtanulták alkalmazását, aktív felhasználói lettek. Ellentmondásos korban születtek, és nem mindennapi körülmények között kell eligazodniuk, helyt állniuk a velük szemben támasztott sokféle követelmény közepette.⁷

A mai kor egyetemistái, így a honvédtisztjelölt hallgatók is már gyermekkorukban találkoztak az internettel. Ők a digitális nemzedék első hulláma. Bár az idősebb nemzedék gyakran mondogatja, hogy könnyű nekik, mert mindent készen kapnak, még az internetet, a legmodernebb technikát is játszva sajátítják el. De ez nem ennyire egyértelmű és egyszerű. Mert valóban egy új világ épült körülöttük, a fogyasztói társadalom minden előnyével és hátrányával naponta "bombázza" őket a legkülönbözőbb módokon, de az új lehetőségek, igények, átértékelődött fogalmak, megváltozott értékrend közepette nincs számukra biztos iránytű, és nincs kijelölt út. Ezt az utat önmaguknak kell megkeresni, mégpedig egy virtuális világban, amit hozzá kell illeszteniük a való világhoz, a mindennapi realitáshoz. És ez egyáltalán nem könnyű feladat. A "bezzeg a mi időnkben" – kezdetű mondatok régi típusú tekintélytisztelete már nem feltétlenül érvényes. Az élet sok területén nekik már másképp kell élniük, és a XXI. században másként akarnak élni. Sokkal fontosabbnak tartják például a munka és a magánélet egyensúlyát.

Ők az információs korszak gyermekei. Beszélgetés helyett SMS, barátok helyett közösségi portálok, gyorsításávpörgés, egy az eddig megszokottól teljesen eltérő értékrend, életmód. Generációs ellentétek ezek, és a társadalom felelőssége, hogy hogyan alakul a továbbiakban az idősebb és a fiatalabb generációk kapcsolata. Sokan vágyának biztonságot adó érzelmekre egy olyan életben, egy olyan környezetben, amelyben keménynek és határozottnak kell lenni. Az Y generáció tagjai, a mai huszonévesek és fiatal harmincasok az információs kor gyermekei. Világukban mélyen megváltoztak az érintkezési szokások, és átalakultak olyan hagyományos fogalmak, mint értékrend, tudás és tekintély. Kénytelenek megteremteni azt az illúziót, ami a csoporthoz tartozást és a közösségi élményt adja. Ezt pedig sokszor az interneten találják meg: közösségi portálokon, blogokon, hálózatszervezésen alapuló játékokban. Nincs könnyű dolguk.

Tari Annamária szerint világunk változásait nem csupán értelmi, hanem érzelmi eszközökkel is követni kell. A szerző gyakorló pszichológusként évek óta foglalkozik a mai társadalomban tapasztalható pszichés jelenségekkel és a személyiség működésének változásaival. Könyvében a társadalomlélektan felismeréseit igyekszik ötvözni a terápiás gyakorlat

⁷ X, Y, Z: Generációk a világháló vonzásában <http://www.intergeneracio.hu/2011/12/18/x-y-z-generaciok-a-vilaghalo-vonzasaban/>
245

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

során tapasztalható mai változásokkal, és megpróbál használható tanácsokat adni a régi és új nemzedékek közti szakadék áthidalására. Hisz talán még sosem volt ennyire fontos, hogy odafigyeljünk egymásra.⁸

Az olvasási, számolási, probléma-megoldási, kommunikációs képességek ma különösen meghatározzák az egyes emberek foglalkoztathatóságát, a gyors technológiai változásokhoz való alkalmazkodási készséget. A kutatók úgy találják, az alacsony olvasási képességgel rendelkező emberek például kétszer nagyobb valószínűséggel lesznek munkanélküliek, mint jobban teljesítő társaik. Az elmúlt évtizedekben hihetetlenül megnőtt a nem rutin jellegű munkák aránya, összefüggésben azzal, hogy a feldolgozóipar felől a szolgáltató szektorra tevődik át a gazdaság súlya. Az egyes állások betöltéséhez egyre jobb minőségű képességeket várnak el a munkáltatók.

Az Y generáció hamarosan meghatározó gazdasági erővé cseperedik. Az új technológiákhoz való viszonyuk is bensőségesebb, hiszen többségük előbb tanulta meg használni a klaviatúrát, mint a zsírkrétát. A 18–24 év közötti fiatalok 80 százaléka tévészés közben is készen áll rá, hogy okos telefonon vagy tableten ossza meg véleményét az éppen futó műsorról, egyharmada pedig a fürdőszobájából csetelve él társasági életet. Ehhez a sajátos szemlélethez és tempóhoz kell alkalmazkodni nemcsak a velük élő idősebb generációknak, de azoknak is, akik vásárlóként vagy ügyfélként szeretnének gondolni rájuk.

A kor melyben élünk, radikálisan megváltoztatja a nemzedéki problematikát, és teljesen eltépi azokat a szálakat, melyek a hagyományok mentén összekötik egymással a generációkat. A mai társadalmak egy olyan kulturális váltás kezdetén vannak, vagyis nem is a kezdetén, sokkal inkább már benne, mely arra kényszerít bennünket, hogy újrafogalmazzuk létezésünk alapjait. Nyilvánvaló, hogy az alapvető tények jó része nem változik. Születünk, élünk, öregszenek, meghalunk, szeretünk, gyűlölünk, ugyanúgy, mint tették elődeink, ám a mai információs társadalom technológiája a régebbi információs technológiákkal ellentétben mélyrehatóbban kihat életünkre.⁹

Az információk továbbítására, tárolására, megtalálására alkalmas új technológia életünket a mélyrehatóan befolyásolja megváltoztatva kapcsolatainkat és megismerésünket. Ez az új technológia kiszakít bennünket a hagyományos, közvetlen emberi kommunikációs lehetőségek közegéből. Az információs korszak új világ, melybe ha valaki bele születik, annak természetes már a hálózat alapú kommunikáció, amikor mindenki, mindenről, mindig mindenütt kommunikálhat egymással. Ez a világ megváltoztatja a kapcsolati rendszereket és alapvetően megváltoztatja a világhoz való viszonyt. A digitális tapasztalás a nem digitális tapasztalás összes modalitását képes hordozni, miközben fizikailag csak egy internetre kapcsolt számítógép van jelen.

Új tendencia, talán a történelemben most fordul elő első alkalommal egy sajátos szerepcseré, amikor is a fiatalok tanítják a felnőtteket, vagy legalább segítenek nekik. Ez pedig nem más, mint a számítógépek használata, amibe a fiatalok beleszületnek, a felnőttek pedig tanulatják.

ÖSSZEZÉS

Az emberi lét és a társadalmi modernizáció nélkülözhetetlen feltétele a művelődés, melyet az olvasáskultúra fejlődésével érhetünk el. A kultúra és művelődés szerepe nélkülözhetetlen a társadalmi érintkezésekben, a személyiség fejlődésében.

Az olvasás egy készség, egy viselkedési forma, egy bonyolult és komplex tevékenység, melyet az iskolában el kell sajátítani és alkalmazni. Az irodalom, az olvasás a legtöbb olvasó elvárásainak megfelelően a mindennapi élet gondjai elől való menekülés, a feszültségoldás eszköze, információszerzés.

Kutatásomat a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán végeztem az egyetem hallgatóinak olvasáskultúráját és internet használati szokásait vizsgálva.

⁸ Tari Annamária: Y generáció. Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft. 2010.

⁹ [Az jövőbe veszett generáció - Csepeli György honlapja](http://csepeli.hu/cikkek/csepeli_mesterkurzus.pdf) csepeli.hu/cikkek/csepeli_mesterkurzus.pdf

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Elemzésem egy speciális csoport: a felsőfokú tanulmányaikat folytató honvéd tisztjelöltek olvasási jellemzőibe engedett bepillantást. Emellett elemzésemben bevontam az internet művelődési célú felhasználásának lehetőségeit is.

A különböző szabadidős tevékenységek népszerűségét vizsgálva a honvédtisztjelölt egyetemi hallgatók körében nemcsak arra törekedtem, hogy az egyes szabadidős programok iránti érdeklődésüket megismerjem, hanem arra is, hogy feltárjam, hogyan működnek a preferenciák a gyakorlatban. Megvizsgáltam, ki mennyire vonzódik a különféle szabadidős tevékenységekhez (azaz mennyire szereti csinálni őket). Céloom az volt, hogy feltárjam: a művelődést, kulturálódást szolgáló elfoglaltságok – s ezen belül a könyvolvasás, újságolvasás, internetezés – hol helyezkednek el a hallgatók értékrendjében, ha a szabadidő eltöltéséről van szó.

A szabadidőben végzett tevékenységek között a honvédtisztjelöltek körében legkedveltebb az internetezés. Szívesen olvasnak könnyűirodalmat, ismeretterjesztő irodalmat, magazinokat, képes újságokat. Kevésbé vonzó számukra a szakirodalom olvasása, a folyóirat- és újságolvasás. A felállított rangsorban leghátulra került a könyvtárba járás és a képregények olvasása.

Az olvasási szokások vizsgálatakor a könyv- és az újságolvasás mellett hangsúlyt fektettem az interneten történő olvasás elemzésére is, hiszen ennek az újkori médiumnak a segítségével hasonlóképpen sokféle típusú és tematikájú olvasmány jut el az emberekhez (sőt, az interneten a klasszikus megjelenésű tartalmak mellett merőben új műfaji meghatározottságú és szerkesztésű szöveganyagok is böngészhetők). Az olvasás tágabban értelmezett fogalmához szorosan hozzátartozik az internetes böngészés közben való olvasás, olvasgatás is.

Különösen annak tudatában, hogy felmérésemben az internetezés egyértelműen a legnépszerűbb tevékenységként jelent meg a honvédtisztjelölt egyetemi hallgatók körében.

Fontosnak tartottam, hogy a válaszadók internetezési szokásait is megtudjam. Ebből adódóan a legfontosabb kérdés, hogy milyen gyakran szoktak internetezni, illetve, hogy az internetet mire használják leginkább. Ez utóbbi kérdés abból a szempontból is fontos volt, hogy kiderüljön számomra, mely típusú internetes tartalmak a legolvasottabbak, leglátogatottabbak a résztvevők között.

Az internet használatának gyakorisága után arra voltam még kíváncsi, hogy a világháló mely funkcióját használják az illetők. Több alternatívát is kínáltam, mint például a közösségi oldalak látogatása, a hírolvasás, az információszerzés, valamint lehetőséget adtam az egyéb válaszoknak is.

Az internet legnagyobb vonzereje – a többi médiummal ellentétben –, az interaktivitásában rejlik. Nem csupán információforrás a felhasználó számára, hanem út egy újfajta szemléletmód kialakításához: a felhasználó közvetlen kapcsolatot teremthet az információval, szabadon formálhatja, alakíthatja azt, és ami a legfontosabb – reagálhat rá.

Az olvasáskultúra részeként növekvő népszerűségnek örvend a sajtótermékek internetes fogyasztása is.

A kérdőívet kitöltők minden nap használják a számítógépet, s kapcsolódnak valamilyen célból az internetes hálózatra. Úgy gondolom elég helyén való az a megállapítás, hogy az internet ma már a mindennapos életünk elengedhetetlen részévé vált, akarva-akaratlanul is.

A kérdőívet kitöltők 63%-a számítógépen olvas többet. Az olvasásnak ezt a módját tanulmányi szempontok is indokolják, mivel a tanulmányokhoz szükséges anyagok inkább elektronikus formában, ppt formátumban lelhetők fel. A válaszadók szerint egyszerűbb így elérni a kívánt irodalmat, s a feldolgozása is gyorsabb. Időhiány, illetve a magas könyvárak is okai választásuknak. Olcsóbbnak, kényelmesebbnek tartják ezt a megoldást.

Az általam vizsgált felsőoktatási intézmény hallgatóinak körében gyakori az internet szakmai célú használata. A hallgatók megközelítőleg 77%-a jut szakmai ismeretekhez netes felületeken keresztül, míg e tevékenység gyakoriságától eltekintve 23 százalékuk említette, hogy szokott szakirodalmat olvasni.

Ezek az eredmények mindenképpen elgondolkodtatóak, hiszen a jövő nemzedéke számára úgy tűnik, hogy az internet szélesebb körben közvetít különböző tartalmakat, mint az idősebb generációk számára, s ennek a médiumnak a

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

NAGY Máté

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

jelentősége – akár a tanulásban, akár általában véve a tájékozódásban betöltött szerepét tekintve – a fiatalabb korosztályok szempontjából egyre növekvőben van.

A megkérdezett egyetemi hallgatók 70%-a nyilatkozott úgy, hogy többet olvasna, ha több szabadideje lenne. Úgy gondolják, nagyon sok információhoz tudnának így hozzájutni, műveltebbek lennének. Szívesen olvasnának, ha idejük nagy részét nem a tanulás tölténé ki, mert remek kikapcsolódási lehetőségnek tartják.

Kulcsszavak: olvasási szokás, generáció, honvéd tisztjelölt, tisztjelölt, dolgozat, felmérés, vizsgálni, kutatás, cím, pályamunka, tanulás

Keywords: reading habit, generation, officer cadet, cadet, dissertation, study, examine, research, title, competition essay, learning

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adamikné Jászó Anna: *Az olvasás múltja és jelene. Az olvasás grammatikai, pragmatikai és retorikai megközelítésben.* Budapest, Trezor Kiadó, 2006
- Gaal Borbála: *A mai Magyarország olvasás- és könyvkultúrája*, <http://rpg.hu/iras/mutat.php?cid=3347>. 2013. 11. 10.
- Gereben Ferenc: *Olvasás- és könyvtárszociológiai vizsgálatok Magyarországon.* –In: Könyvtárosok kézikönyve. 4. köt., Határterületek. - Bp.: Osiris K, 2002. 17-50. o.
- Gyenes Edina: *Olvasási szokások* –Bp.: Magyar Művelődési Intézet : MTA Szociológiai Kutatóintézet, 2005.
- Recski Ágnes: *Olvasás és/vagy számítógép?* – Fordulópont, 2005. 7.évf. 2.(28.)sz. p.65-68.
- Fülöp Géza: *Habent sua fata... (Az olvasás jövője):* Olvasásfejlesztés iskolában és könyvtárban: a Magyar Olvasástársaság, a Sárospataki Városi Könyvtár és az MKE Zempléni könyvtárosok Szervezetének konferenciája, Sárospatak, 1999. május 28-30. 128-129.o.
- Kóródi Márta – Herczegh Judit: *Egyetemi és főiskolai hallgatók olvasásszociológiai vizsgálata három felsőoktatási intézményben* Educatio 15. évf. (2) 406-416.
- Kétmilliárd behálózott ember* <http://www.mediapiac.com/media/online/Ketmilliard-behalozott-ember/4698/>, 2013. 11. 10.
- Harangi László: *Két stratégiai dokumentum a felnőttkori tanulásról.* Új Pedagógiai Szemle, 2000. 11. sz. 7. o.
- X, Y, Z: *Generációk a világháló vonzásában* <http://www.intergeneracio.hu/2011/12/18/x-y-z-generaciok-a-vilaghalo-vonzasaban/>, 2013. 11. 10.
- Kulcsfontosságú képességek: egy generáció alatt el lehet rontani*
http://www.portfolio.hu/gazdasag/munkaugy/kulcsfontossagu_kepessegek_egy_generacio_alatt_el_lehet_rontani.4.190678.html, 2013. 11. 10.
- Hogyan olvasnak a fiatalok?* - Fordulópont www.fordulopont.hu/FP-52_fenyo_01.pdf, 2013. 11. 13
- [A jövőbe vezetett generáció - Csepeli György honlapja](http://csepeli.hu/cikkek/csepeli_mesterkurzus.pdf) csepeli.hu/cikkek/csepeli_mesterkurzus.pdf, 2013. 11. 10.
- Tari Annamária: *Y generáció.* Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft. 2010.

H A D T U D O M Á N Y I S Z E M L E**NAGY Máté****Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám**

A megváltozott olvasás. Ha majd a szellem napvilága. kutakodunk.wordpress.com/2011/02/08/a-megvaltozott-olvasas/, 2013-11-13

Marc Prensky: *Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók.* 2001. október. Forrás: On the Horizon (NCB University Press, Vol. 9 No. 5. 2001. október). goliat.eik.bme.hu/~emese/gtk-mo/didaktika/digital_kids.pdf, 2013-11-13.